

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT, SPORTIT DHE RINISË
AGJENCIA E SIGURIMIT TË CILËSISË SË ARSIMIT PARAUNIVERSITAR

PROGRAMI I LËNDËS SË HISTORISË

SHKALLA E KATËRT

KLASA IX

Tiranë
Qershor, 2019

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT TË HISTORISË NË ARSIMIN BAZË

1. HYRJE

2. KORNIZA KONCEPTUALE E PROGRAMIT

- 2.1. Qëllimi i programit të historisë
- 2.2. Lidhja e kompetencave kyç me kompetencat e lëndës
- 2.3. Lidhja e lëndës së historisë me temat ndërkurrikulare
- 2.4. Lidhja e lëndës së historisë me fushat/lëndët e tjera kurrikulare
- 2.5. Kompetencat dhe konceptet historike
- 2.6. Cilësitë historike të nxënësit

3. SHKALLA E KATËRT

- 3.1. Përmbajtja e shkallës së katërt të kurrikulës
- 3.2. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike, në shkallën e katërt të kurrikulës
- 3.3. Koha mësimore për çdo tematikë në klasën e nëntë
- 3.4. Klasa e nëntë, njohuritë, aftësitë/shkathtësitë, qëndrimet, konceptet dhe situatat e sugjeruara

4. UDHËZIME METODOLOGJIKE

- 4.1. Materialet dhe burimet mësimore

5. UDHËZIME PËR VLERËSIMIN

Aneks 1. Rekomandimet Rek (2001)15 e Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare, lidhur me mësimin e historisë në Europë, në shekullin XXI.

TABELA , DIAGRAMA DHE FIGURA

- Diagrami 1, Korniza konceptuale e programit
- Diagrami 2. Rezultatet kryesore të të nxënit sipas kompetencave kyç që realizohen nëpërmjet lëndës së historisë
- Diagrami 3. Lidhja ndërmjet lëndës së historisë dhe fushave/lëndëve të tjera
- Diagrami 4. Kompetencat dhe konceptet e lëndës së historisë
- Diagrami 5. Cilësitë historike të nxënësit
- Tabela 1. Kompetencat e lëndës dhe përshkrimi i tyre
- Tabela 2. Konceptet e lëndës dhe përshkrimi
- Tabela 3. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike, në shkallën e katër të kurrikulës
- Tabela 4. Koha mësimore për tematikë për secilën klasë, në shkallën e katërt të kurrikulës
- Tabela 5. Përforcim i qasjes kërkimore
- Figura 1. Procesi i kërkimit historik

1. HYRJE

Historia, si një shkencë humane, është thelbësore në zhvillimin e qytetarëve, të cilët i kuptojnë çështjet aktuale me zgjuarsi, nëpërmjet kuptimit, analizës dhe përfundimeve të nxjerra nga përvojat e së shkuarës.

Studimi i lëndës së historisë i ndihmon nxënësit të zhvillojnë një ndjenjë humanizmi të gjerë, të kuptojnë zhvillimin e personalitetit të tyre, mënyrën si ata ngjasojnë dhe diferencohen nga të tjerët në raport me kohën dhe me hapësirën, të dallojnë diferencën midis supozimit dhe faktit, të kuptojnë kompleksitetin e çështjes historike, të mos besojnë në përgjigjen e paargumentuar dhe të respektojnë vërtetësinë e burimeve historike duke dalluar analogjinë false, të njohin abuzimet nga “mësimet” historike, të peshojnë pasojat që vijnë prej tyre, si dhe të marrin parasysh se padija për të shkuarën na bën “të burgosurit” e saj.

Ndryshimi është aspekti thelbësor i historisë dhe për këtë arsye është dhe një ndër konceptet bazë të studimit në programin e historisë. Ndërsa lëndë të tjera studiojnë aspekte të ndryshme të jetës së njerëzimit, si: institucionet, traditat kulturore, ekonominë, ligjet etj., lënda e historisë kryesisht, synon të merret me shpjegimin e mënyrës se si të gjitha këto aspekte janë zhvilluar dhe kanë ndryshuar gjatë historisë së tyre. Në këtë mënyrë, nxënësit do të mësojnë rëndësinë që ka ndryshimi për të gjitha përvojat njerëzore, për kompleksitetin dhe mënyrat e ndryshme në të cilat bashkëveprojnë të gjitha këto përvoja.

Detyra e programit të historisë është të drejtojë nxënësit për t'u bërë pjesëtarë të përgjegjshëm të shoqërisë, të cilët dinë se si të trajtojnë në mënyrë kritike një fenomen të epokës së tyre dhe të së shkuarës. Nëpërmjet programit të historisë, nxënësit kuptojnë se kultura e tyre dhe kulturat e tjera përbëjnë rezultatin e një procesi historik.

Programi i historisë në arsimin bazë, shkalla e dytë, e tretë dhe e katërt e kurrikulës, ka në fokusin e tij të studimit historinë personale dhe familjare, historinë lokale, historinë e vendit, historinë e shqiptarëve, parahistorinë, historinë antike, moderne dhe bashkëkohore të qytetërimeve botërore.

Programi trajton ngjarjet historike në një kornizë kronologjike e tematike. Vazhdimësia kronologjike mundëson lidhjen e brendshme e të jashtme midis ngjarjeve, periudhave dhe shoqërive të ndryshme, si dhe lidhjet e qytetërimit të popullit shqiptar me qytetërimet botërore. Programi synon që të krijojë te nxënësit bindjen se qytetërimet e sotme janë një vazhdimësi progresive e qytetërimeve të

hershme, pra e sotmja e ka burimin tek e kaluara dhe është e lidhur me të. Ky këndvështrim i ndihmon nxënësit të ndërtojnë perspektivat e një ngjarjeje apo procesi historik ose të parashikojnë trendin e përgjithshëm të këtyre proceseve.

Ruajtja e kronologjisë zbaton kriterin shkencor të zhvillimit të ngjarjeve mbi lidhjen shkak-pasojë dhe vazhdimësinë progresive të rrjedhës historike. Trajtesa tematike shpreh natyrën përzgjedhëse të programit, i cili nuk ka si qëllim të mbulojë të gjitha ngjarjet e historisë, gjë që do të sillte një ngarkesë të panevojshme për nxënësit, por të trajtojë problemet thelbësore, modelet historike që përbëjnë rrënjët e qytetërimeve të sotme. Trajtesa tematike ka pasur parasysh edhe vendosjen e një baraspeshe historike mes kontributeve të krijuara në periudha të ndryshme në lindjen dhe zhvillimin e qytetërimeve pasardhëse, duke shprehur vlerat e tyre në një këndvështrim të barabartë.

Programi i historisë i ndihmon nxënësit që të bëhen të ditur, të logjikshëm, kureshtarë, të balancuar, të ndjeshëm, dhe individë të aftë për të dhënë argumente dhe vendime të arsyetuara mirë.

Këto cilësi mbështesin nxënësit në zhvillimin e qëllimeve, kompetencave kyç dhe rezultateve të dëshiruara të arsimit parauniversitar, në mënyrë që ata të jenë individë të mirëpërgatitur, të aftë për të kontribuar ndaj kombit dhe të aftë për t'iu përgjigjur zhvillimeve globale.

2. KORNIZA KONCEPTUALE E PROGRAMIT

Hartimi i programit lëndor të historisë rrjedh nga korniza kurrikulare e arsimit parauniversitar, kurrikulat bërthamë, plani mësimor i arsimit bazë dhe Rekomandimet Rek (2001)15 të Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare lidhur me mësimin e historisë në Evropë në shekullin XXI¹.

Si i tillë ky dokument i shërben:

- **nxënësit** për zhvillimin e kompetencave kyç të të nxënës gjatë gjithë jetës dhe të kompetencave të lëndës së historisë, në mënyrë që ai të përballojë sfidat e jetës dhe të integrohet në shoqëri;
- **mësuesit** për planifikimin, realizimin dhe vlerësimin e veprimtarisë mësimore dhe arritjet e nxënësit në klasë dhe jashtë saj;
- **prindit** për njohjen e rezultateve të pritshme të fëmijëve dhe kritereve të vlerësimit në periudha të caktuara;
- **hartuesit** të teksteve mësimore dhe të materialeve ndihmëse për mësuesit dhe nxënësit, të cilët përmes përmbushjes së qëllimeve të programit në tekstet e tyre, bëhen një faktor i rëndësishëm progresi në mësimdhënien e lëndës së historisë dhe në ndërtimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyç të të nxënës gjatë gjithë jetës.

Programi i historisë vendos në qendër të tij krijimin e kushteve për ndërtimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyç që lidhen me to, për të gjithë nxënësit e arsimit bazë.

Programi paraqet temat ndërkurrikulare, realizimi i të cilave nëpërmjet lëndës së historisë është një komponent i rëndësishëm i programit për kontributin e historisë në shoqëri dhe në jetën e përditshme. Programi përshkruan lidhjen e historisë me fushat e tjera kurrikulare, në mënyrë që kurrikula e arsimit bazë të shihet si një e tërë për formimin e nxënësit dhe për realizimin e qëllimeve kryesore të shkollës dhe të shoqërisë në fushën e arsimit. Në program paraqitet dhe koha mësimore për secilën tematikë dhe klasë.

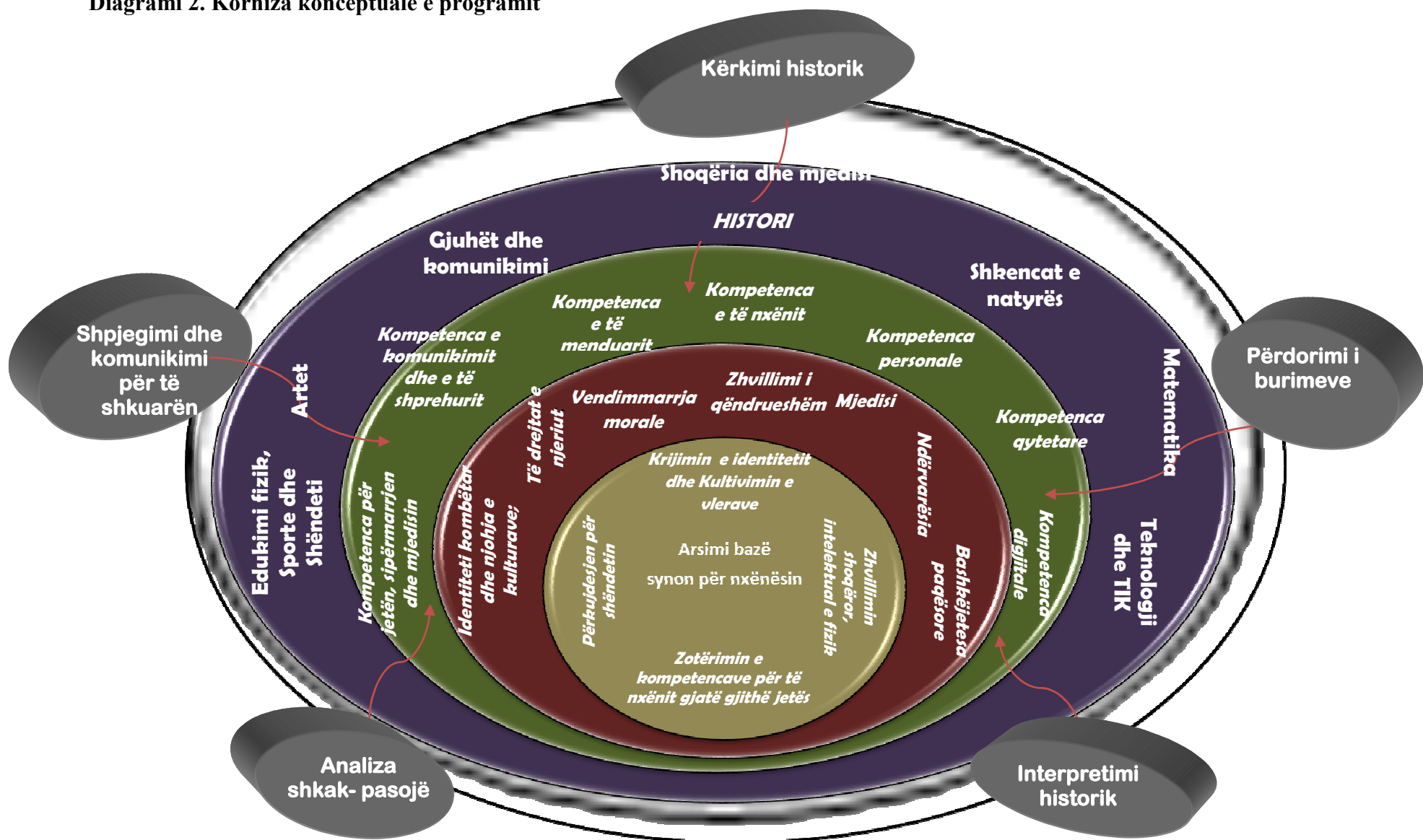
Programi i historisë tregon sesi ndërtohen dhe zbatohen kompetencat e lëndës dhe kompetencat kyç, nëpërmjet tematikave të përcaktuara dhe situatave/veprimtarive/projekteve të sugjeruara, të paraqitura në këtë program. Tematikat e programit krijojnë mundësi, që nxënësi të ndërtojë dhe të zbatojë njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat në funksion të koncepteve, kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyç. Situatat/veprimtaritë/projektet e aftësojnë nxënësin në përvetësimin e dijeve dhe demonstrimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyç për të nxënës gjatë gjithë jetës.

Situatat/veprimtaritë/projektet e sugjeruara të dhëna në program zhvillojnë tek nxënësi aftësinë e kërkimit, duke i zgjeruar dhe duke i thelluar më tej dijet dhe konceptet historike të tij në situata të zbatueshme. Nëpërmjet kërkimit historik, nxënësi ndërton pyetje, mëson

për të shkuarën, tregon lidhjet ndërmjet të shkuarës dhe të tashmes dhe evidenton lidhjet ndërmjet historisë së shqiptarëve dhe historisë së qytetërimeve evropiane dhe botërore.

Programi prezanton metodologjitë e mësimdhënies së historisë dhe vlerësimin e nxënësit në këtë lëndë. Përdorimi i metodologjive të larmishme dhe efikase në mësimdhënien e historisë është kusht parësor për zbatimin e programit, për arritjen e kompetencave nga ana e nxënësit, duke i dhënë secilit mundësi të shfaqë dhe të zhvillojë potencialin që zotëron brenda vetes. Vlerësimi i nxënësit është komponent thelbësor për përmirësimin e arritjeve të tij dhe përmirësimin e procesit të të nxënës.

Diagrami 2. Korniza konceptuale e programit

2.1. Qëllimet e programit të historisë

Arsimi parauniversitar krijon kushte dhe mundësi që nxënësit: të ndërtojnë dhe të zhvillojnë njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera që kërkon shoqëria demokratike; të zhvillohen në mënyrë të pavarur e të gjithanshme; të kontribuojnë në ndërtimin dhe mirëqenien vetjake dhe të shoqërisë shqiptare dhe të përballen në mënyrë konstruktive me sfidat e jetës.

Në arsimin parauniversitar nxënësit:

- kultivojnë identitetin vetjak, kombëtar dhe përkatësinë kulturore;
- përvetësojnë vlera të përgjithshme kulturore dhe qytetare;
- zhvillohen në aspektet intelektuale, etike, fizike, sociale dhe estetike;
- zhvillojnë përgjegjësi ndaj vetes, ndaj të tjerëve, ndaj shoqërisë dhe ndaj mjedisit;
- aftësohen për jetë dhe për punë, në kontekste të ndryshme shoqërore e kulturore;
- aftësohen për të nxënë gjatë gjithë jetës;
- zhvillojnë shpirtin e sipërmarrjes;
- përdorin teknologjitë e reja.

Programi i historisë në arsimin bazë ka për qëllim të pajisë nxënësit me aftësi dhe cilësi intelektuale nëpërmjet zhvillimit dhe ndërtimit të një sërë konceptesh dhe kompetencash lëndore, të cilat u krijojnë atyre mundësi të analizojnë në mënyrë kritike informacionin, lidhjet shkak-pasojë, të interpretojnë burimet, të ndërtojnë shpjegime të arsyetuara dhe të argumentuara dhe të vlerësojnë interpretimet e ndryshme për të shkuarën.

Programi i historisë lidh vlerat e të mësuarit të historisë me qëllimet e arsimit parauniversitar, me kompetencat kyç për të nxënësit gjatë gjithë jetës dhe Rekomandimet Rek (2001)15 të Komitetit të Ministrave të Shteteve anëtare, për mësimdhënien e historisë në shekullin XXI, duke ndërtuar tek nxënësi konceptet, kompetencat dhe cilësitë historike, nëpërmjet:

- angazhimit në mënyrë aktive në kërkimin historik me qëllim që të zhvillojë vetëbesimin, reflektimin dhe mendimin kritik;

- nxitjes së kureshtjes, zhvillimit të aftësive/shkathtësive për të bërë pyetje të rëndësishme në lidhje me të shkuarën, për të shqyrtuar në mënyrë kritike një sërë burimesh në kontekstin e tyre historik dhe për të dhënë përgjigje për të shkuarën duke u mbështetur në argumente;
- ndërtimit të aftësive për të kuptuar, organizuar dhe komunikuar dijet e tyre historike përmes mënyrave të ndryshme dhe përdorimit të medieve të ndryshme;
- zhvillimit të aftësive/shkathtësive të kërkimit historik, duke u bazuar në burime historike, për studimin e ngjarjeve të ndryshme të historisë;
- interpretimit të historisë së shoqërisë njerëzore në të kaluarën, në mënyrë që nxënësit të kuptojnë të sotmen dhe ndikimin e saj në zhvillimet historike të së ardhmes;
- interpretimit të efektit të kohës, të vazhdimësisë dhe të ndryshimit në marrëdhëniet historike dhe rolin e tyre në perspektivat e së ardhmes;
- krijimit të mundësive, për të ndërtuar dije, shkathtësi, qëndrime dhe vlera për historinë personale e familjare, historinë e shkollës, historinë e zonës, rajonit dhe historinë e vendit të tyre;
- krijimit të mundësive, për të ndërtuar dije, shkathtësi, qëndrimi dhe vlera rreth zhvillimit të qytetërimeve antike, mesjetare moderne dhe bashkëkohore;
- kuptimit se si dhe pse ngjarje dhe çështje të veçanta historike janë interpretuar në mënyra të ndryshme;
- pajisjes me dijet dhe me kompetencat e nevojshme historike, për të kuptuar të tashmen dhe për të kontribuar në mënyrë aktive dhe me përgjegjësi si qytetarë lokalë dhe globalë në ndërtimin e perspektivës;
- mundësimin të ndërtimit të identitetit individual dhe kolektiv përmes njohjes dhe krahasimit të trashëgimisë së tyre historike të përbashkët;
- ndërveprimit me individë dhe grupe individësh të kulturave të ndryshme, për të njohur të kaluarën dhe për të kuptuar ndërveprimin e saj me të sotmen, duke nxënë, analizuar dhe menduar në mënyrë kritike;

- zhvillimit të aftësive për të analizuar dhe për të interpretuar informacionin historik në mënyrë kritike dhe të përgjegjshme, nëpërmjet dialogut, kërkimit të së vërtetës dhe përmes debatit të hapur, sidomos për çështje të ndjeshme historike;
- vlerësimit të pozitës së qytetërimit shqiptar në raport me qytetërimet botërore;
- argumentimit të vlerave të trashëgimisë historike, duke e vlerësuar këtë trashëgimi si pjesë të përcaktimit të identitetit të një populli;
- forcimit të ndjenjës së identitetit kombëtar dhe të respektit për historinë kombëtare, me qëllim zgjerimin e përmasave europiane në studimin e historisë;
- zhvillimit të aftësive qytetare, të cilat kontribuojnë në rritjen e tyre personale si individë, në përgatitjen e tyre në jetë, në punë dhe në shoqëri.

2.2. Lidhja e kompetencave kyç me kompetencat e lëndës

Ndërtimi dhe zbatimi i kompetencave kyç nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe nxënies kërkon që mësuesi të mbajë parasysh lidhjen e kompetencave kyç me kompetencat e lëndës për secilën shkallë të kurrikulës. Për të realizuar në praktikë këtë lidhje, mësuesi duhet të përzgjedhë situatat, veprimtaritë, metodat, dhe mjetet e përshtatshme të procesit të të nxënies. Kompetenca përcaktohet si integrim i njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve që një nxënës duhet t'i fitojë gjatë procesit të nxënies.

Organizimi i mësimin të historisë me bazë kompetencat përqendrohet në atë që nxënësi duhet të dijë, të bëjë saktë dhe të shpjegojë pse e bën. Nëpërmjet studimit të historisë, nxënësit mësojnë se si të paraqesin një problem që ata e kanë realizuar nëpërmjet përvetësimit dhe ndërtimit të dijeve dhe kompetencave historike, për një temë të caktuar.

Kur nxënësi zbaton kompetencat historike, ai njëkohësisht është duke zbatuar edhe kompetencat kyç. P.sh., kompetenca historike “Kërkimi historik”, përfshin shumë nga strategjitë e zgjidhjes së situatave të ndryshme problemore në shoqëri dhe në jetën e përditshme. Për të zgjidhur problemin, ata duhet të kërkojnë, të mbledhin, të gjejnë dhe të sintetizojnë informacione nga burimet primare, sekondare dhe informacionet me gojë, me shkrim dhe ato vizuale.

Ata duhet të dinë ku të kërkojnë informacion, cilat informacione do t'i ndihmojnë ata për të ndërtuar një argument, si të interpretojnë informacionin e gjetur, si të strukturojnë marrëdhëniet komplekse shkakore, si të vlerësojnë saktësinë e burimit dhe si të krahasojnë gjetjet e tyre me faktet historike. Ata mësojnë të komunikojnë gjetjet e tyre dhe i komunikojnë ato për audiencë të ndryshme. Pra, gjatë zhvillimit të kompetencave historike, nxënësi zhvillon gjithashtu kompetencat kyç në lidhje me zgjidhjen e problemit, krijimtarinë, inovacionin, përpunimin e informacionit, prezantimin e detyrave, punën në grup, komunikimin efektiv etj.

Për të realizuar lidhjen e kompetencave kyç me kompetencat e lëndës mësuari ndjek këto hapa:

- Përzgjedh përmbajtjen mësimore, mjetet didaktike, metodologjinë e mësimdhënies, përmes të cilave realizon rezultatet e të nxënësve të kompetencave të historisë në një vit mësimor, si dhe rezultatet e të nxënësve për kompetencat kyç në një vit mësimor.
- Planifikon mësimdhënien, duke përfshirë periudhën kohore gjatë së cilës do të arrijë rezultatet e të nxënësve, për kompetencat kyç brenda vitit shkollor.
- Kryen analiza dhe vlerësime të ecures së nxënësve pas realizimit të orëve mësimore, detyrave, projekteve, për të verifikuar arritjet e rezultateve të të nxënësve për vit mësimor dhe shkallë, për lëndën e historisë.

Diagrami 2. Rezultatet kryesore të të nxënësve sipas kompetencave kyç që realizohen nëpërmjet lëndës së historisë

Kompetenca e komunikimit dhe të shprehurit

- Zhvillon kompetencën e komunikimit për të ndërtuar njohuritë historike për të shqyrtuar, për të analizuar, për të parashtruar pyetje, për të argumentuar, për të diskutuar dhe për të komunikuar informacionin historik, konceptet dhe idetë.
- Përdor funksionet gjuhësore të teksteve historike, duke përfshirë fjalorin historik, fjali të ndërtuara saktë për përshkrimin e ngjarjeve, fjali komplekse për shpjegimin e marrëdhënive shkak-pasojë, përdorimin e gjerë të emrave, ndajfoljeve dhe mbiemrave për të përshkruar vendet, njerëzit dhe ngjarjet.

Kompetenca e të menduarit

- Zhvillon kompetencën e të menduarit për realizimin e kërkimit historik.
- Zhvillon mendimin kritik për të përzgjedhur burimet, për të interpretuar të shkuarën nëpërmjet informacionit, për të dhënë argumenta bazuar në burime dhe për të saktësuar saktësinë e burimeve;
- Zhvillon mendimin krijues për të ndërtuar interpretime të reja të cilat shpjegojnë aspekte të së shkuarës, që janë të diskutueshme.
- Analizon të dhënat numerike për të kuptuar të shkuarën, për shembull për të kuptuar shkakun dhe pasojën, vazhdimësinë dhe ndryshimin.
- Ndërton dhe interpretojnë grafikë, diagrame, tabela statistikore, për paraqitjen e të dhënave historike
- Përdor numrat negative dhe pozitive për llogaritjen e kohës.

Kompetenca e të nxënit

- Zhvillon kompetencën e të nxënit për të shfrytëzuar të dhënat për të demonstruar të kuptuarit e koncepteve historike dhe shoqërore, duke i prezantuar nëpërmjet formave të ndryshme të të shprehurit.
- Përzgjedh të dhëna nga burime të ndryshme, i klasifikon ato burime sipas rëndësisë që kanë për temën;
- Parashtron pyetje kërkimore dhe përgjigjet duke u bazuar në argumenta dhe burime.
- Zbaton në mënyrë të pavarur udhëzimet për një temë, veprim, aktivitet ose detyrë që i kërkohet
- Ndërlidh temën e re ose një çështje të dhënë me njohuritë dhe përvojat paraprake, duke i paraqitur në forma të ndryshme të të shprehurit sipas një radhitjeje logjike.
- Vlerëson pikëpamjet e ndryshme si dhe menaxhon emocionet, ndjenjat, kohën, shfrytëzimin e burimeve dhe mjeteve gjatë kryerjes së një detyre në histori.
- Identifikon përparësitë dhe mangësitë e tij në lidhje me zotërimin e dijeve dhe kompetencave historike në funksion të vetëvlerësimit të përparimit dhe përmirësimit të suksesit të tyre.

Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin

- Zhvillon kompetencën për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin për të identifikuar dhe vlerësuar burimet e nevojshme për interpretimin e ngjarjes historike.
- Harton hapat që duhet të ndjekë për realizimin e një kërkimi historik për një ngjarje të dhënë.
- Zhvillon një kërkim individual ose në grup për kryerjen e e një veprimtarie në histori.
- Diskuton individualisht ose në grup për rëndësinë që ka e shkuara në kuptimin e të tashmes dhe perspektivat e të ardhmes.
- Bashkëvepron në mënyrë aktive me moshatarët dhe të tjerët (pavarësisht statusit të tyre social, etnik etj.) për realizimin e një veprimtarie të përbashkët.

Kompetenca personale

- Zhvillon kompetencën personale për të kuptuar veten dhe të tjerët, ndryshimet dhe ngjashmëritë, për të menaxhuar marrëdhëniet ndërmjet nj-tjetrit, vlerësuar pikëpamjet e të tjerëve qofshin këto dhe të ndryshme nga të tija;
- Kupton nëpërmjet kërkimit historik përvojën e njeriut, marrëdhëniet shkak-pasojë, rëndësinë historike, ndryshimet dhe vazhdimësinë që ka pësuar shoqëria përgjatë kohërave.
- Përdor aftësitë e komunikimit, punës në grup, etj për të prezantuar idetë e tij;

Kompetenca qytetare

- Zhvillon kompetencën qytetare për të shqyrtuar në mënyrë kritike sjelljet, motivet dhe veprimet e njerëzve në të shkuarën që mund të jenë rezultat i ndryshimit të qëndrimeve shoqërore dhe standardeve të ndryshme.
- Shqyrton burimet historike për të kuptuar ngjarjet dhe zhvillimet që kanë ndikuar në shoqëri dhe grupe të ndryshme kulturore në kohëra të ndryshme, dhe shpegon natyrën, shkaqet dhe pasojat e konflikteve dhe ndërvarësinë kulturore.
- Kupton se si qytetërimet dhe shoqëritë janë formuar nga grupe njerëzish me kultura të ndryshme, identifikon dallimet dhe ngjashmëritë ndërmjet kulturave të ndryshme dhe kultivon respekt ndaj kulturave të ndryshme nga e tija;
- Shqyrton burimet historike për të kuptuar çështjet shoqërore dhe se si parime të ndryshme kanë ndikuar në çështjet njerëzore.
- Zhvillon mirëkuptimin ndërkulturor, duke vlerësuar kulturat, gjuhët dhe besimet e ndryshme.
- Kupton perspektivat, besimet dhe qëndrimet e njerëzve në të shkuarën e në të tashmen dhe rëndësinë e njohjes së historisë së tyre dhe të tjerëve;
- Shpjegon origjinën dhe zhvillimin e identitetit kombëtar duke vlerësuar trashëgiminë material dhe shpirtërore;
- Shqyrton një sërë burimesh që paraqesin perspektiva të ndryshme kulturore në mënyrë që të zhvillojë kuptimin historik.

Kompetenca digjitale

- Zhvillon kompetencën digjitale për të gjetur, për të analizuar, për të komunikuar informacion historik.
- Akseson një sërë burimesh digjitale të informacionit dhe analizon në mënyrë kritike këto burime historike;
- Komunikon, prezanton dhe parashtron njohuritë.
- Bashkëpunon, diskuton dhe debaton me të tjerët për të ndërtuar njohuritë historike;

2.3. Lidhja e lëndës së historisë me temat ndërkurrikulare

Kurrikulat bërthamë të arsimit bazë përcaktojnë një sërë temash ndërkurrikulare, të cilat integrojnë fushat kurrikulare të të nxënit. Ato janë tema madhore, me të cilat përballet shoqëria tani dhe në të ardhmen. Zhvillimi i tyre ndihmon nxënësit të interpretojnë botën dhe të rrisin lidhjen e arsimit me jetën dhe me interesat e saj.

Trajtimi i këtyre temave në lëndën e historisë synon ndërtimin e disa njohurive specifike, zbatimin e disa aftësive, vlerave e qëndrimeve të caktuara të nxënësit për zhvillimin e tyre si qytetarë të së ardhmes, të cilët do të jenë të aftë për të bashkëvepruar në paqe me kultura të ndryshme, të aftë për të kontribuar në ndërtimin e një shoqërie demokratike dhe të aftë për të funksionuar në një botë të ndërvarur, duke nxitur zhvillimin e qëndrueshëm të saj.

Kurrikula e historisë është projektuar për të plotësuar nevojat e nxënësve duke paraqitur një program bashkëkohor. Temat ndërkurrikulare: *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; Të drejtat e njeriut; Vendimmarrja morale; Zhvillimi i qëndrueshëm; Mjedisi; Ndërvarësia; Bashkëjetesa paqësore;* ofrojnë dimensione, të cilat pasurojnë programin mësimor nëpërmjet zhvillimit të përmbajtjes së fokusuar që përshtatet natyrshëm brenda tematikave të historisë.

Integrimi i këtyre temave gjatë zhvillimit të koncepteve dhe të kompetencave historike aftëson nxënësit:

- për t'u bërë qytetarë aktivë dhe të përgjegjshëm në dimensionet lokale, kombëtare, rajonale, europiane e globale, duke u mundësuar atyre të ndërtojnë identitetin individual dhe kolektiv përmes njohjes së trashëgimisë së tyre historike të përbashkët;
- për të ndërvepruar me individë dhe grupe individësh të kulturave të ndryshme, për të njohur të kaluarën dhe për të kuptuar ndërveprimin e saj me të sotmen, duke nxënë, analizuar dhe menduar në mënyrë kritike;
- për t'u edukuar me ndenjën e mirëkuptimit dhe të besimit të ndërsjellë midis popujve, nëpërmjet studimit të kulturës, të shkëmbimeve të shumanshme dhe të trashëgimisë;
- për të ndihmuar në formimin e një të ardhmeje më të mirë përmes kuptimit të asaj se si e shkuara ka lidhje me të tashmen dhe për të marrë vendime për një zhvillim të qëndrueshëm të perspektivave historike;
- për të zhvilluar aftësitë qytetare, të cilat kontribuojnë në rritjen e tyre personale si individë, në përgatitjen e tyre në jetë, në punë dhe në shoqëri.

Gjatë realizimit të temave ndërkurrikulare, nxënësi duhet të zgjidhë situata, duhet të përdorë aftësitë e mendimit kritik e krijues, duhet të përdorë kompetencat historike si: kërkimin, përdorimin e burimeve, interpretimin dhe komunikimin për të shpjeguar, argumentuar dhe parashikuar perspektivat për çështje të ndryshme që lidhen me këto tema ndërkurrikulare.

2.4. Lidhja e historisë me fushat/lëndët e tjera kurrikulare

Lënda e historisë është një nga lëndët kryesore të fushës “Shoqëria dhe mjedisi”. Njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat në lëndët e fushës “Shoqëria dhe mjedisi” dhe në lëndët e tjera të fushave të të nxënës si: atyre të shkencave të natyrës, arteve, gjuhës dhe komunikimit, matematikës, teknologjisë dhe TIK-ut, etj., integrohen mjaft mirë me ato të historisë. Integrimi i tyre mund të shikohet në nivelin e tematikave, të koncepteve dhe të kompetencave.

Lënda e historisë dhe lëndët e tjera duhet të integrohen në mënyrë të ndërsjellë me njëra-tjetrën. Vetëm në këtë mënyrë do të realizohen si duhet kompetencat kyç të të nxënës dhe qëllimet e shkollës dhe të shoqërisë, në fushën e arsimit.

Çfarë do të thotë kjo?

- Së pari, historia mund të përdorë njohuritë, konceptet dhe aftësitë që trajtohen në lëndët e tjera për të ndërtuar, për të konkretizuar dhe për të argumentuar më mirë njohuritë, shkathhtësitë, qëndrimet dhe vlerat e saj.
- Së dyti, lëndët e tjera duhet të përdorin dijet dhe kompetencat historike për të aktualizuar dhe për të kuptuar më mirë çështjet e tyre në diskutim, si dhe për të nxitur përgjegjësinë dhe motivimin qytetar të nxënësve në shkollë dhe në bashkësinë ku jetojnë.

Diagrami 3. Lidhja ndërmjet historisë me fushat/lëndët e tjera të kurrikulës

GJUHËT DHE KOMUNIKIMI

Nxënësi:

- interpreton tekste dhe forma të ndryshme të komunikimit, përfshirë atë historik;
- shpreh opinione, arsyeton, diskuton, argumenton dhe bën debate argumentuese me tematikë historike;
- përzgjedh informacionin e duhur historik në tekst;
- shfrytëzon rregullat e drejtshkrimit për shkrimin e një materiali historik;
- dallon gjinitë e ndryshme letrare: ditarin, kujtimet dhe romanin historik;
- shfrytëzon veprat letrare-artistike, si burim informacioni historik.;
- përdor folklorin shqiptar si burim historik;
- përdor veprën e rilindësve për të vlerësuar rolin që luajtën ata në historinë e Shqipërisë.

SHOQËRIA DHE MJEDISI

Nxënësi:

- përdor hartën, globin dhe busullën për lokalizimin e territoreve ku kanë lindur dhe janë zhvilluar ngjarjet historike;
- lexon dhe interpreton harta të ndryshme historike dhe gjeografike;
- orientohet në hapësirë nëpërmjet hartës dhe globit, për të lokalizuar një territor të caktuar me vlera historike;
- përcakton në hartë vendndodhjen e qytetërimeve;
- argumenton rëndësinë e relievit dhe të klimës në zhvillimin e qytetërimeve;
- shpjegon termat migrim i jashtëm dhe i brendshëm i popullsisë, për të treguar lëvizjet e popujve dhe pasojat që ato sjellin në qytetërimi, gjatë periudhave të ndryshme të historisë;
- tregon ç'është mjedisi gjeografik, për të kuptuar ndikimin e tij në zhvillimin e qytetërimeve;
- shpjegon konceptet: liri, barazi, të drejta, ligj, komb, shtet, etni, demokraci dhe kushtetutë, për të shpjeguar zhvillimin historik të qytetërimeve;
- analizon dhe interpreton organizimin e familjes, të institucioneve dhe të shoqërisë, për të përcaktuar tiparet e jetës së përditshme përgjatë periudhave historike;
- shpjegon format e sistemeve të qeverisjes, për të shpjeguar organizimin shtetëror gjatë periudhave historike;
- interpreton besime të ndryshme (politeizmi, monoteizmi, krishterimi, islamizmi) për të shpjeguar

HISTORIA

Kërkimi historik

Përdorimi i burimeve

Analiza shkak-pasojë

Interpretimi

Shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën

MATEMATIKA

Nxënësi:

- ndërton dhe interpreton grafikë, diagrama, tabela statistikore, për paraqitjen e të dhënave historike;
- përdor numrat e shifrat romake për leximin dhe për shkrimin e shekujve;
- përdor numrat negativë dhe pozitivë për të kryer veprime për llogaritjen e kohës;
- përdor boshtin numerik për interpretimin e shkallës së kohës;
- vendos në boshtin numerik vitet para dhe pas Krishtit.

TEKNOLOGJIA dhe TIK-u

Nxënësi:

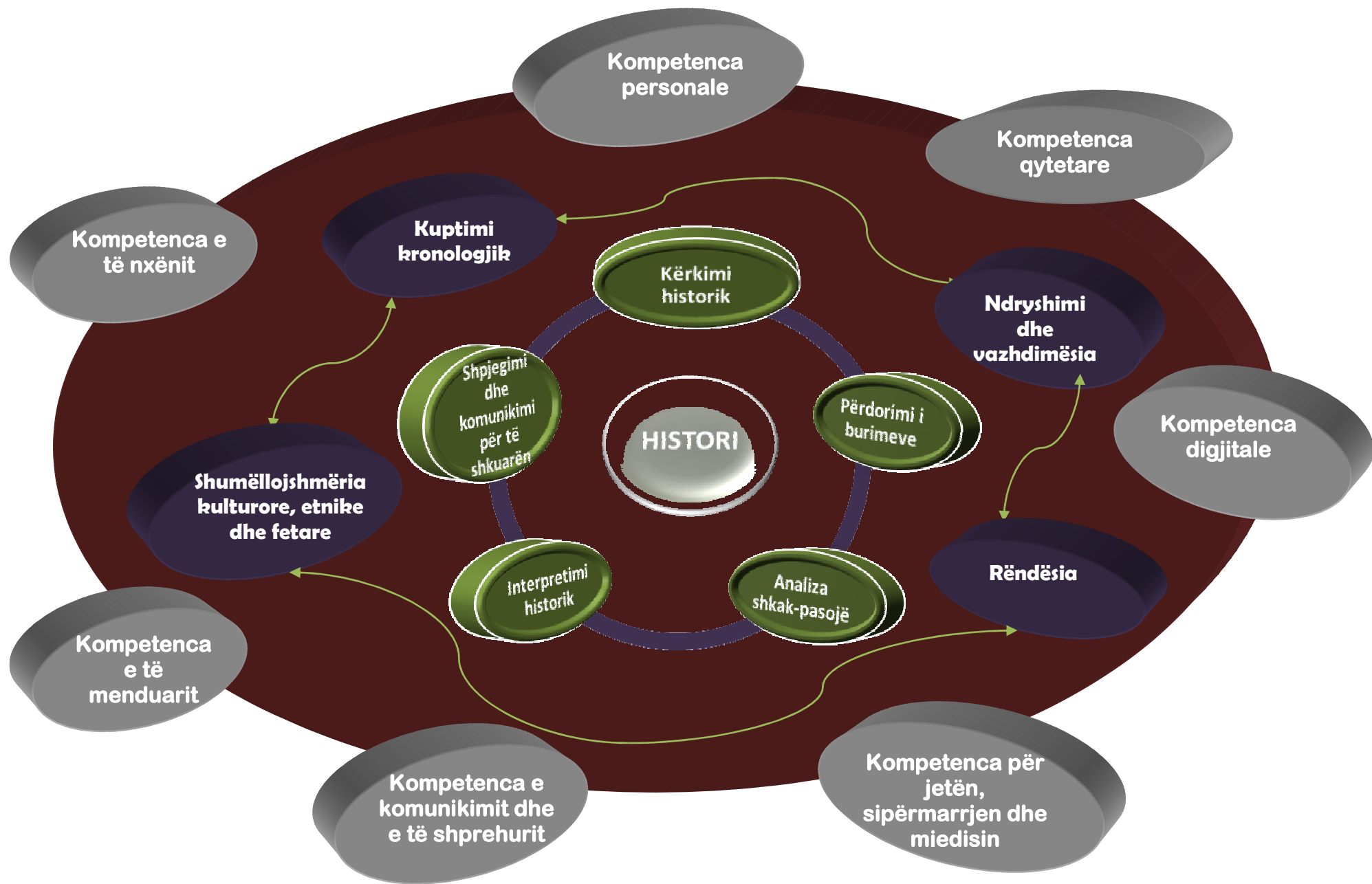
- shfrytëzon simbolet për shkrimin e shekujve me shifra romake në kompjuter;
- përdor programet kompjuterike për shkrimin e një materiali historik;
- përdor programet kompjuterike për prezantimin e një detyre në histori;
- përdor internetin për nxjerrjen e të dhënave për ngjarje dhe për figura historike;
- përdor programet kompjuterike për të ndarë mendime detyra dhe informacionin historik me moshatarët e tij.

SHKENCAT E NATYRËS

Nxënësi:

- reflekton dhe diskuton për rrjedhojat shoqërore të zhvillimeve shkencore;
- vlerëson rolin qendror të shkencës në botën e sotme;
- kupton karakterin kontradiktor të shkencës dhe faktin që shkencëtarët kanë pikëpamje të ndryshme dhe kundërshtuese si për faktet që përdoren në shkencë ashtu edhe për rreziqet që rrjedhin prej zhvillimeve shkencore;
- kupton çështjet e ndryshme rreth shkencës dhe mjedisit, për shembull;
- kupton ndikimin e përparimeve teknike në shoqëri, për shembull: ndikimi i internetit.

Diagrami 4. Kompetencat dhe konceptet e lëndës së historisë

Tabela 1
Kompetencat e lëndës dhe përshkrimi i tyre

KOMPETENCAT HISTORIKE				
PËRSHKRIMI I TYRE				
Kërkimi historik	Përdorimi i burimeve	Interpretimi historik	Analiza shkak-pasojë	Shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën
<p>Kërkimi historik përfshin strukturimin e kërkesave në lloje të ndryshme pyetjesh dhe çështjesh historike.</p> <p>Nxënësit duhet të fillojnë të hartojnë dhe të përmirësojnë pyetjet e tyre për të strukturuar një shqyrtim për zhvillimin e hipotezave, për përzgjedhjen dhe dhënien e fakteve për të nxjerrë dhe për të justifikuar konkluzionet e tyre.</p> <p>Nxënësit mund të përdorin njohuritë e tyre të fituara për të sugjeruar hipoteza ose mund të sugjerojnë hipoteza në fillim të temës, bazuar në supozimet dhe vlerat e tyre, të cilat ata pastaj i testojnë kundrejt provave.</p>	<p>Njohja e së kaluarës bazohet në fakte historike, në prova, të cilat rrjedhin nga burime të sakta historike dhe jo nga supozime paraprake në lidhje me vlefshmërinë dhe me besueshmërinë e burimeve historike të përdorura. Kjo përfshin vlerësimin e vlerës dhe besueshmërinë e dëshmive, duke studiuar prejardhjen e qëllimeve dhe gjuhën e burimeve.</p>	<p>Interpretimi ka të bëjë me të kuptuarit se si historianët dhe të tjerët formojnë interpretime. Njerëzit përfaqësojnë dhe interpretojnë të kaluarën në mënyra të ndryshme, duke përfshirë fotografi, shfaqje, filma, tregime, muze etj. Interpretimet reflektojnë rrethanat në të cilat ato bëhen, dëshmitë në dispozicion, si dhe synimet e atyre që i bëjnë këto interpretime (p.sh.: shkrimtarë, arkeologë, historianë etj.).</p>	<p>Analiza shkak-pasojë përfshin identifikimin dhe vlerësimin e rëndësisë relative të faktorëve të ndryshëm, si dhe bërjen e lidhjeve shpjeguese ndërmjet shkakut dhe pasojës, duke pasur parasysh marrëdhënien ndërmjet argumenteve shkakësore, dëshmive dhe interpretimeve.</p>	<p>Nxënësit zhvillojnë dëgjimin, leximin dhe shkrimin si aftësi për të kujtuar, për të përzgjedhur, për të klasifikuar dhe për të organizuar informacionin historik, duke përdorur me saktësi terminologjinë historike për përshkrimin dhe për shpjegimin e ngjarjeve në të shkuarën. Nxënësit duhet të përdorin edhe teknologjitë e reja ekzistuese sipas nevojave të tyre.</p>

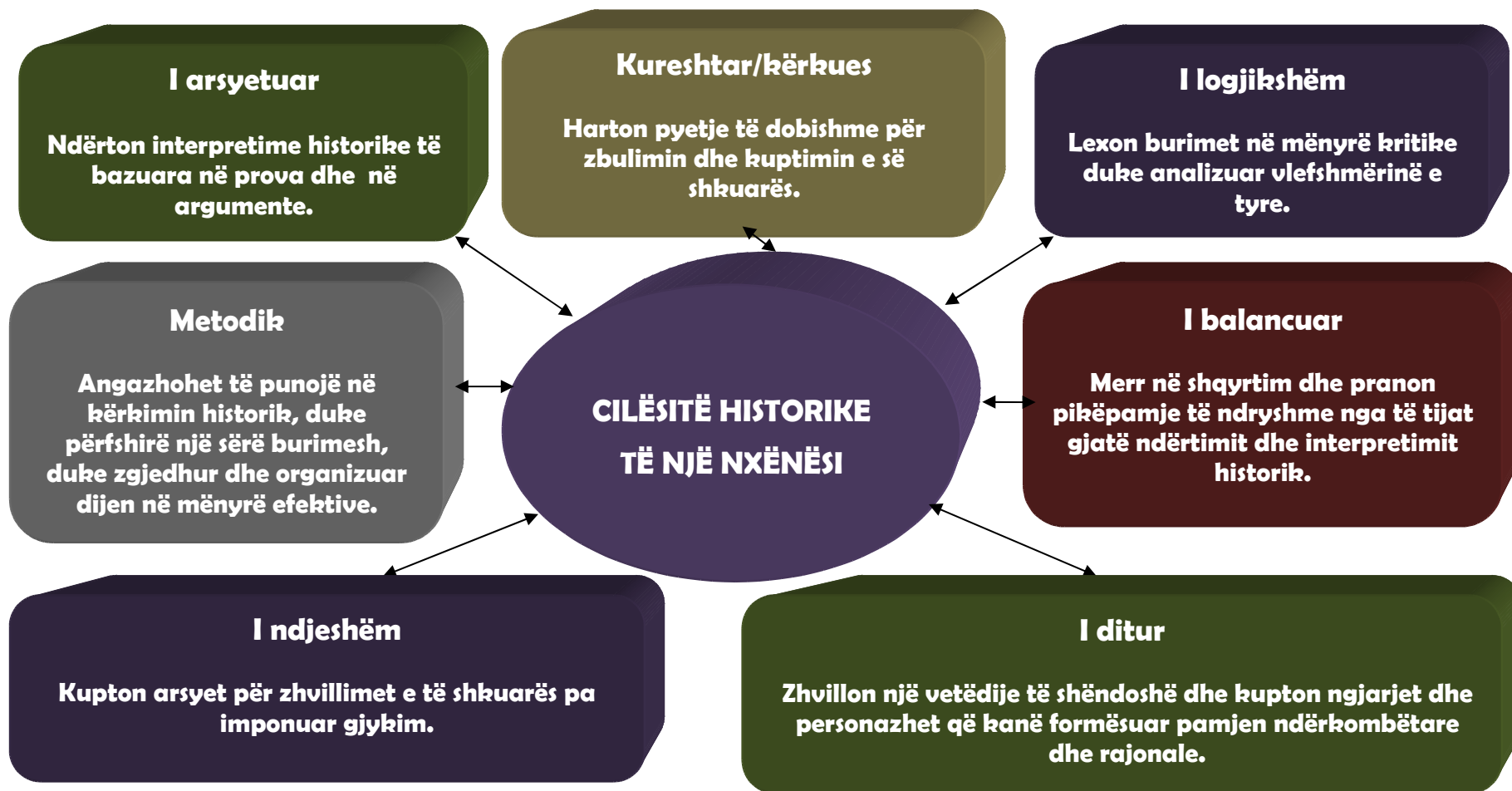
Tabela. 2 Konceptet e lëndës dhe përshkrimi i tyre

KONCEPTET HISTORIKE PËRSHKRIMI I TYRE			
Kuptimi kronologjik	Ndryshimi dhe vazhdimësia	Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare	Rëndësia
<p>Kuptimi kronologjik është thelbësor në ndërtimin dhe në shpjegimin e ngjarjeve historike, ç`ka përfshin përdorimin e saktë të datave për të krijuar vijimësinë e ngjarjeve në një shqyrtim, duke përdorur termat dhe fjalorin e saktë kronologjik, si dhe duke ditur emrat dhe karakteristikat kryesore të periudhave të studiuara. Nxënësit duhet të identifikojnë ndryshimet brenda dhe gjatë periudhave, duke bërë lidhjet midis tyre.</p>	<p>Kuptimi i ndryshimit dhe i vazhdimësisë është i lidhur ngushtë me identifikimin dhe shpjegimin e ndryshimit, e vazhdimësisë brenda dhe përgjatë periudhave historike, si dhe me kuptimin e temave dhe çështjeve gjithëpërfshirëse të periudhave historike.</p>	<p>Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare ka të bëjë me të kuptuarin e përvojave, ideve, besimit dhe vlerave të ndryshme të njerëzve dhe të shoqërive në të shkuarën dhe se si të gjitha këto kanë formësuar botën. Nxënësit duhet të njihen me shumëllojshmërinë kulturore, etnike dhe fetare të shoqërive të ndryshme. Shumëllojshmëria ekziston brenda dhe ndërmjet grupeve për shkak të dallimeve kulturore, etnike, rajonale, gjuhësore, sociale, ekonomike, teknologjike, politike dhe fetare. Njohja e kulturave duhet të arrihet nëpërmjet studimit të individëve dhe të grupeve të ndryshme shoqërore, si p.sh.: njohjes së pakicave kombëtare, të shoqërive europiane dhe atyre joeuropiane.</p>	<p>Rëndësia ka të bëjë me konsiderimin dhe me vlerësimin e një ngjarjeje historike. Ajo vlerëson pse gjykimet në lidhje me rëndësinë e ngjarjeve historike, çështjeve dhe njerëzve kanë ndryshuar me kalimin e kohës. Gjithashtu, ajo merr parasysh identifikimin e kriterëve të përdorura për vlerësimin e rëndësisë së një çështjeje, ngjarjeje apo personazhi historik, si dhe vlerëson se si këto kritere dhe vlera janë përdorur në përshkrimet e së shkuarës dhe shpjegimin e së tashmes. Deklaratat rreth rëndësisë janë interpretime që mund të bazohen në vendime të kontestueshme rreth ngjarjeve, çështjeve dhe figurave historike. Ato shpesh janë të lidhura me sistemet e vlerave të periudhës në të cilën është shkruar interpretimi.</p>

2.5. Cilësitë historike të nxënësit

Lënda e historisë i ndihmon nxënësit që të bëhen të ditur, të logjikshëm, kureshtarë, të balancuar, të ndjeshëm dhe individë të aftë për të dhënë argumente e për të marrë vendime të arsyetuara mirë. Programi i historisë synon t`i pajisë nxënësit me këto cilësi të rëndësishme në mënyrë që t`i mbështesë ata, jo vetëm në zotërimin e dijeve dhe të kompetencave historike, por dhe në arritjen e rezultateve të dëshiruara dhe në realizimin e qëllimeve të arsimit parauniversitar, për t`i bërë ata të aftë për të përmbushur studimet e tyre të mëtejshme, si dhe për të nxënit gjatë gjithë jetës.

Diagrami 5. Cilësitë historike të nxënësit

Për të zhvilluar cilësitë historike, mësuesi gjatë mësimit të historisë duhet t'u ofrojë nxënësve mundësi për të kërkuar, për të shqyrtuar, për të vlerësuar aspekte të ndryshme historike dhe për të përdorur TIK-un, si pjesë përbërëse e të mësuarit të tyre. Krijimi i këtyre mundësive rrit angazhimin e nxënësve me kuptimin dhe përdorimin e njohurive të lëndës, koncepteve, kompetencave historike dhe kompetencave kyç.

Mësuesi i ofron mundësi nxënësit:

- për të kërkuar aspekte personale, familjare apo aspekte të historisë lokale/kombëtare/botërore dhe për të kuptuar se si ato lidhen në një kontekst më të gjerë historik;
- për të shqyrtuar rrugët, në të cilat e kaluara i ka ndihmuar të formojnë identitetin, kulturat e përbashkëta, vlerat dhe qëndrimet sot;
- për të kërkuar aspekte për historinë e qytetërimeve në parahistori, në antikitet, në mesjetë, në periudhën moderne dhe në periudhën bashkëkohore dhe për të kuptuar se si ato lidhen me një kontekst të gjerë historik;
- për të vlerësuar përmes vizitave ku është e mundur, rolin e muzeve, galerive, arkivave historike në ruajtjen dhe paraqitjen e së shkuarës;
- për të përdorur TIK -un, për të kërkuar informacion për të shkuarën në lidhje me datat, personazhet, objektet, ngjarjet dhe proceset historike, si dhe për të përzgjedhur, klasifikuar, organizuar dhe paraqitur gjetjet.

Nxënësi:

- ***Shqyrton rrugët në të cilat e kaluara i ka ndihmuar të formojnë identitetin, kulturat e përbashkëta, vlerat dhe qëndrimet sot.*** Kjo përfshin eksplorimin e marrëdhënieve mes të kaluarës dhe të tashmes, duke kuptuar që identetë, vlerat, besimet rrjedhin nga një proces ndryshimi dhe ndërveprimi i vazhdueshëm, duke vlerësuar atë që njerëzit brenda një kulture kanë të përbashkët, si dhe diversitetin e tyre, duke vlerësuar se kulturat janë gjithmonë në ndryshim si rezultat i kontaktit me kulturat e tjera. Duke studiuar rrugët në të cilat e kaluara ndihmon për të formuar identitetet, kulturat e përbashkëta, vlerat dhe qëndrimet sot, nxënësi përgatitet për jetën në një shoqëri të ndryshme e shumë-etnike, në një botë gjithnjë e më të ndërvarur.

- ***Kërkon aspekte për historinë e qytetërimeve në parahistori, në antikitet, në mesjetë, në periudhën moderne dhe në periudhën bashkëkohore, si dhe kupton se si ato lidhen me një kontekst të gjerë historik.*** Duke bërë kërkime mbi historinë e qytetërimeve në parahistori, në antikitet, në mesjetë, në periudhën moderne dhe në periudhën bashkëkohore, nxënësit i krijojnë mundësinë që të përdorin burimet për të kuptuar lidhjet e brendshme e të jashtme midis ngjarjeve, periudhave dhe shoqërive të ndryshme, marrëdhëniet shkak-pasojë, si dhe lidhjet e qytetërimit të popullit shqiptar me qytetërimet botërore, duke krijuar të ai bindjen se qytetërimet e sotme janë një vazhdimësi progresive e qytetërimeve të hershme, pra e sotmja e ka burimin tek e kaluara dhe është e lidhur me të.
- ***Vlerëson përmes vizitave ku është e mundur, rolin e muzeve, galerive, arkivave historike në ruajtjen dhe në paraqitjen e së shkuarës.*** Kjo përfshin përdorimin e muzeve, galerive, arkivave dhe vendeve historike për të gjeneruar dhe për t'u përgjigjur pyetjeve rreth të shkuarës dhe për të ngjallur interesin e nxënësit, në mënyrë që ai në jetën e tij përtej shkollës të vazhdojë përdorimin e këtyre burimeve.
- ***Përdor TIK-un për të kërkuar informacion për të shkuarën në lidhje me datat, personazhet, objektet, ngjarjet dhe proceset historike, si dhe për të përzgjedhur, klasifikuar, organizuar dhe paraqitur gjetjet.*** Kjo përfshin vlerësimin e faqeve të internetit, duke marrë parasysh prejardhjen e materialeve dhe duke vlerësuar vlerën e tyre, si dhe përdorimin e TIK-ut për të kërkuar të dhëna historike, për të përzgjedhur, për të klasifikuar, për të organizuar dhe për të prezantuar informacionin. Nxënësi duhet të ketë mundësi për të ripunuar, për të ristrukturuar punën e tij dhe për të reflektuar mbi këtë proces.

3. SHKALLA E KATËRT

Programi i historisë, gjatë shkallës së katërt (klasat 8 dhe 9), të kurrikulës së arsimit të mesëm të ulët, iu mundëson nxënësve zhvillimin dhe ndërtimin e njohurive, aftësive/shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave në njohjen dhe kuptimin e historisë së shqiptarëve dhe karakteristikave kryesore të historisë bashkëkohore të qytetërimeve evropiane dhe botërore.

Programi i aftëson nxënësit të kuptojnë lidhjet midis shoqërive, ngjarjeve dhe zhvillimeve në të shkuarën dhe në ditët e sotme, të identifikojnë idetë, ngjarjet dhe figurat historike që i dhanë formë zhvillimit të konteksteve politike, sociale e kulturore në shoqëritë e marra në studim dhe të evidentojnë lidhjet ndërmjet historisë së shqiptarëve dhe historisë së qytetërimeve evropiane dhe botërore.

Nëpërmjet programit nxënësit aftësohen të demonstrojnë kompetencat historike dhe kompetencat kyç për ndërtimin e ngjarjes historike. Ata shtrojnë pyetje rreth ngjarjeve, çështjeve apo zhvillimeve, përdorin kronologjinë dhe fjalorin e duhur historik,

krahasojnë aspekte të ndryshme të periudhave, ngjarjeve dhe çështjeve të marra në studim për të kuptuar ndryshimin dhe vazhdimësinë, shqyrtojnë shkaqet dhe pasojat e ngjarjeve dhe situatave historike, vendosin rëndësinë historike të një ngjarjeje në shoqëri, marrin informacion nga burime të ndryshme për të mbështetur kërkimin historik, interpretojnë dhe identifikojnë pikëpamjet e ndryshme historike dhe organizojnë dhe komunikojnë në mënyrë koherente dijet historike.

Programi i historisë i përgatit nxënësit për të ardhmen, i pajis ata me cilësi dhe kompetenca që janë të çmuara për jetën, rrit mundësinë e arsimimit të mëtejshëm dhe zhvillon aftësitë për të marrë pjesë në një shoqëri demokratike. Ai nxit mirëkuptimin reciprok të origjinës historike dhe të diversiteteve etnike, kulturore dhe fetare.

Të mësuarit dhe ndërmarrja e aktiviteteve në histori kontribuon në arritjen e qëllimeve të programit mësimor për të gjithë nxënësit për t'u bërë:

- nxënës të suksesshëm që kënaqen nga mësimi dhe bëjnë përparim e arritje;
- individë me besim, të cilët janë në gjendje të jetojnë të sigurt, të shëndetshëm dhe të aftë të përmbushin kërkesat e jetës;
- qytetarë të përgjegjshëm që japin kontribut pozitiv në shoqëri.

3.1. Përmbajtja e shkallës së katërt të kurrikulës

Programi i historisë gjatë shkallës së katërt të kurrikulës në arsimin e mesëm të ulët, klasat tetë dhe nëntë, ka në fokusin e tij të studimit historinë e shqiptarëve dhe historinë bashkëkohore të qytetërimeve botërore. Studimi i përvojës së shqiptarëve në të kaluarën, është i domosdoshëm që nxënësi të kuptojë jetën dhe ngjarjet e së shkuarës, lidhjen e tyre me të tashmen dhe me të ardhmen dhe ndërvarësinë ndërmjet qytetërimit shqiptar dhe qytetërimeve europiane dhe botërore. Duke njohur përmes fakteve, përvojën e kaluar të vendit ku jeton, nxënësi thellohet në zbulimin dhe në kuptimin e rrënjëve të identitetit të tij dhe të traditave të trashëguara.

Në klasën e 9-të, përmbajtja e programit të lëndës “Historia e shqiptarëve” trajton historinë e shqiptarëve nga periudha parahistorike deri në ditët tona. Programi i historisë në klasën e 9-të ka për qëllim ta njohë nxënësin me rrënjët historike të vendit, të cilit i përket. Nëpërmjet tij, nxënësi do të kuptojë ligjësitë themelore të organizimit, të funksionimit dhe të zhvillimit të shoqërisë shqiptare; do të analizojë ngjarjet dhe personalitetet që i dhanë tiparet kryesore, përshpejtuan dhe thelluan proceset politike, ekonomike, shoqërore dhe kulturore në periudha të ndryshme historike; do të vlerësojë ndikimin e ndërsjellë të kulturave dhe të ngjarjeve historike të popullit shqiptar me ato të popujve të tjerë rajonalë dhe më tej.

Ky program e ndihmon nxënësin që të kuptojë më mirë realitetin e sotëm dhe ngjarjet aktuale që ndodhin, duke i kuptuar ato në mënyrë kritike, për të bërë lidhjen e së sotmes me të shkuarën historike dhe me perspektivat e së ardhmes.

Përmbajtja e dhënë në program ofron mundësi për zhvillimin dhe ndërtimin e koncepteve, njohurive, aftësive/shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave, të cilat janë të ndërlidhura me njëra –tjetrën dhe duhet të jepen në mënyrë të integruar në të gjithë tematikat e përcaktuara në program, me qëllim ndërtimin dhe zbatimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyç. Tematikat janë bazë për të siguruar rezultatet e të nxënit, sipas koncepteve dhe kompetencave historike.

3.2. Rezultatet e të nxënit për konceptet dhe kompetencat historike në shkallën e katërt të kurrikulës

Përgjatë gjithë programit të historisë zhvillohen dhe ndërtohen konceptet historike (*kuptimi kronologjik; ndryshimi dhe vazhdimësia; shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare; rëndësia*), si dhe njohuritë, shkathtësitë dhe qëndrimet që duhet të zotërojë nxënësi për realizimin e kompetencave historike: *Kërkimi historik; Përdorimi i burimeve; Analiza shkak-pasojë; Interpretimi; Shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën.*

Tabela 3. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike, në shkallën e katërt të kurrikulës

SHKALLA E KATËRT KLASA E TETË DHE E NËNTË REZULTATET E TË NXËNIT PËR KOMPETENCAT HISTORIKE				
Kërkimi historik	Përdorimi i burimeve	Interpretimi historik	Shkaku dhe pasoja	Shpjegimi dhe komunikimi
<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kërkon, zbulon, identifikon dhe shqyrton individualisht dhe si pjesë e një grupi, pyetje specifike historike ose çështje, duke bërë testimin e hipotezave; • shton burimet e informimit; • reflekton në mënyrë kritike për pyetje ose çështje historike. 	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • shpjegon tipat e burimeve historike, si një domosdoshmëri në punën e historianit; • kërkon, duke vlerësuar burimet alternative, për ndërtimin e ngjarjes historike; • identifikon, zgjedh dhe përdor një sërë burimesh historike, duke përfshirë burimet tekstuale, vizuale, objektet dhe mjedisin historik; • vlerëson cilësinë e burimet te përdorura për të arritur përfundime të arsyetuara dhe logjike e te besueshme; • vlerëson historinë gojore, me anë të së cilës dëshmitë gojore për ngjarjet e fundit historike mund ta bëjnë historinë më të gjallë në sytë e nxënësve, si dhe mund t’u lënë vend pikëpamjeve e perspektivave të atyre që nuk kanë marrë pjesë në “historinë e shkruar”. 	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kupton pse historianët dhe të tjerët i kanë interpretuar ngjarjet, njerëzit dhe situatat në mënyra të ndryshme nëpërmjet një sërë burimesh dhe mediesh; • shpjegon se si dhe pse ngjarjet historike janë interpretuar në mënyra të ndryshme; • shqyrton një sërë interpretimesh të së kaluarës për të vlerësuar vlefshmërinë e tyre nga këndvështrimi i burimeve dhe alternative te reja; • përdor interpretimin si një kompetencë e të nxënit. 	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizon ngjarjet historike në lidhjet e tyre shkak-pasojë; • shpjegon pasojat në përfundimin e ngjarjeve, të situatave dhe të ndryshimeve historike; • shikon të sotmen edhe si pasojë e shumë ngjarjeve historike të djeshme ose si reflektim ndaj saj. 	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • paraqet shpjegime rreth së kaluarës që janë koherente, të strukturuar dhe të arsyetuara, duke përdorur kronologjinë dhe fjalorin e duhur historik; • komunikon njohuritë historike në mënyra të ndryshme, duke përdorur kronologjinë dhe fjalorin e duhur historik.
REZULTATET E TË NXËNIT PËR KONCEPTET HISTORIKE				
Kuptimi kronologjik	Ndryshimi dhe vazhdimësia	Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare		Rëndësia
Nxënësi:	Nxënësi:	Nxënësi:		Nxënësi:

<ul style="list-style-type: none"> • përdor saktë datat dhe fjalorin për periudha të ndryshme historike, duke përfshirë periudhën parahistorike, antike, mesjetare, moderne; • kupton organizimin kronologjik të historisë dhe vendos njerëzit dhe ngjarjet në periudhën e saktë historike duke kuptuar dhe duke shpjeguar marrëdhëniet historike; • ndërton linjën e kohës, duke vendosur në të periudhat historike dhe ngjarjet e rëndësishme historike; • kryen veprime për llogaritjen e kohës; • krijon një tabelë kronologjike të periudhave historike, duke e pasuruar atë në vazhdimësi me informacionin e ri. 	<ul style="list-style-type: none"> • shpjegon ndryshimin dhe vazhdimësinë e ngjarjeve historike brenda dhe përtej periudhave historike; • analizon shkallën dhe ritmin e ndryshimit, nëse ndryshimi arriti në progres dhe nëse po për kë; • analizon arsyet dhe rezultatet e ngjarjeve, e situatave dhe e ndryshimeve historike; • kupton veçoritë e prirjeve historike sipas periudhave, të cilat sollën progresin e shoqërisë në shkallë kombëtare, evropiane dhe botërore. 	<ul style="list-style-type: none"> • kupton se njerëzit dhe shoqëritë e përfshira në të njëjtën ngjarje historike mund të kenë përvoja dhe pikëpamje të ndryshme për të njëjtën ngjarje historike. 	<ul style="list-style-type: none"> • vlerëson rëndësinë e ngjarjeve, të njerëzve dhe të zhvillimeve në kontekstin e tyre historik dhe në ditët e sotme.
---	---	---	--

3.3. Koha mësimore për tematikë për secilën klasë, shkalla e katërt

Lënda e historisë në shkallën e katërt të kurrikulës së arsimit të mesëm të ulët, klasat tetë dhe nëntë, zhvillohet për 35 javë mësimore në vit me 2 orë në javë për secilin vit mësimor, pra gjithsej 140 orë mësimore. Programi i lëndës së historisë specifikon sasinë e orëve mësimore (orët e sugjeruara) për secilën tematikë dhe për secilën klasë.

Për secilën tematikë të dhënë në program janë parashikuar dhe situata/veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektësh mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda kohës mësimore të sugjeruar për secilën tematikë. Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore, të përcaktuara në planin mësimor të arsimit bazë. Kjo ka si qëllim, që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në orët totale vjetore.

Në program, për secilën klasë, afërsisht 70% e orëve mësimore totale janë menduar për ndërtimin e njohurive, aftësive të reja

lëndore dhe 30% e tyre janë menduar për veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Në këtë 30% të orëve mësimore, mësuesi llogarit të kryejë dhe testet. Nëpërmjet këtyre veprimtarive, hartuesi i tekstit dhe mësuesi integron historinë e shqiptarëve me historinë e qytetërimeve botërore, si dhe lëndën e historisë me fushat e tjera kurrikulare dhe me temat ndërkurrikulare. Nxënësi në orët e veprimtarive/projekteve zbaton në situata konkrete dhe praktike kompetencat e lëndës dhe kompetencat kyç.

Tabela 4. Koha mësimore për klasën e nëntë

SHKALLA E KATËRT	
KLASA 9	
Tematika	Orë të sugjeruara
Proceset historike, koha, ndryshimi dhe vazhdimësia	70
1. Pararendësit e shqiptarëve në antikitet	9
2. Shqiptarët në mesjetë (shek.V- shek.XV)	13
3. Shqiptarët në Perandorinë Osmane (fundi i shek. XV-fillim i shek. XX)	13
4. Shqipëria dhe shqiptarët në vitet 1912 – 1939	12
5. Shqiptarët dhe Lufta e Dytë Botërore (1939 – 1944)	6
6. Shqipëria gjatë regjimit komunist (1944 – 1990)	11
7. Shqipëria dhe tranzicioni i saj drejt demokracisë dhe ekonomisë së tregut (1991-	6

KLASA 9

TEMATIKA 1. PARARENDËSIT E SHQIPTARËVE NË ANTIKITET

Përshkrimi i tematikës

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi periudhën parahistorike, evoluimin e kulturave të para dhe mënyrën e jetesës në parahistori. Nëpërmjet kësaj tematike nxënësit do të kuptojnë dhe gjykojnë për ndryshimet që solli lindja e bujqësisë dhe zbulimi i metalit në jetën e njeriut. Kjo tematikë do t'i pajisë nxënësit me njohuri dhe me shprehje për ilirët, epirotët dhe qytetërimin e tyre, shtrirjen, mënyrat e jetesës, organizimin shtetëror, kulturën ilire dhe ndikimin e kulturave fqinje greke dhe romake në qytetërimin ilir.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 9 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Ato kanë për qëllim të vendosin nxënësin në pozitën e një historiani, si një zbulues (eksplorues) dhe mbledhës faktesh e dokumentesh, përzgjedhës, gjurmues (hulumtues) e vlerësues, i aftë për të mbajtur qëndrimin e tij për ngjarje të ndryshme historike, duke u bazuar në burime historike. Nëpërmjet tyre nxënësi demonstroi kompetencat e lëndës dhe kompetencat kyç të zhvilluara gjatë orëve mësimore. Këto orë veprimtarish/projektsh mësuesi dhe autori i tekstit i integrojnë brenda orëve të tematikës. Tematika së bashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyç për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Klasa 9 Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Klasa 9 Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
1.1 Periudha parahistorike <ul style="list-style-type: none"> Gjurmë të parahistorisë në territoret e banuara nga shqiptarët.	Periudha parahistorike <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> identifikon ekzistencën e kulturave parahistorike dhe zhvillimin këtyre kulturave;

<p>1.2 Qytetërimi ilir</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ilirët. Organizimi ekonomik dhe shoqëror i tyre. • Mbretëritë ilire. • Shteti i Epirit. • Mbretëria Dardane. • Ilirët në Perandorinë Romake. • Gjuha, arti, kultura dhe besimi tek ilirët. 	<ul style="list-style-type: none"> • përcakton në hartë qendrat e banuara prehistorike; • përshkruan mënyrën e jetesës në parahistori; • analizon ndryshimet që solli lindja e bujqësisë dhe zbulimi i metalit në jetën e njeriut. <p>Qytetërimi ilir</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • përcakton në hartë shtrirjen e fiseve kryesore ilire; • përshkruan tiparet e fiseve kryesore ilire; • përshkruan evoluimin e formacioneve shtetërore në Iliri dhe në Epir duke evidentuar veçoritë e secilit prej tyre; • tregon mënyrën e jetesës së shoqërisë ilire; • përshkruan organizimin administrativ të ilirëve gjatë sundimit romak; • evidenton ndikimin e kulturës romake tek ilirët; • rendit disa të dhëna për kulturën ilire, gjuhën simbolet, monedhat, ndërtimet, veshjet, veglat e punës, armët, praktikat e varrimit dhe besimin.
<p style="text-align: center;">Koncepte dhe terma</p> <p>Paleolit, neolit, eneolit, matriarkat, patriarkat, ilir, epitot, mbretëri, paganizëm, autokton, barbar.</p>	
<p style="text-align: center;">SITUATA TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “PARARENDËSIT E SHQIPTARËVE NË ANTIKITET”</p> <p>Ndikimi i kulturave fqinje greke dhe romake në kulturën ilire</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • evidenton ndryshimet që pësoi jeta dhe kultura ilire nga ndikimi i kulturave fqinje greke dhe romake; • tregon disa nga ndryshimet e jetës qytetare në Iliri gjatë sundimit romak. 	

Vizitë në muze ose në një zonë arkeologjike /historike

- Nxënësi vëzhgon gjurmë të qytetërimit ilir në Shqipëri.

TEMATIKA 2. SHQIPTARËT NË MESJETË (SHEK.V- SHEK.XV)**Përshkrimi i tematikës**

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathhtësi, qëndrime dhe vlera mbi historinë e shqiptarëve në Mesjetë. Kjo tematikë ka për qëllim të shpjegojë vazhdimësinë ilire-shqiptare, ndarjen e Perandorisë Romake dhe ndryshimet që përjetuan arbërorët/shqiptarët në Perandorinë Bizantine. Tematika përshkruan veçoritë kryesore të principatave arbërore gjatë shek. XII-XV (Principata e Arbrit, Balshajve, Topiajve, Kastriotëve), si dhe ndryshimet kryesore që solli zhvillimi i marrëdhënieve feudale në territoret e banuara nga arbërorët. Nëpërmjet kësaj tematike nxënësit njihen me karakteristikat kryesore të qyteteve mesjetare arbërore, kulturën, artin dhe shoqërinë gjatë mesjetës. Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathhtësi, qëndrime dhe vlera mbi gjendjen e territoreve të banuara nga arbërorët në prag të pushtimit osman. Ajo evidenton momentet kryesore të qëndrimit të klasës feudale shqiptare dhe ballkanike ndaj sulmeve të para osmane. Tematika përshkruan momentet kryesore të jetës dhe veprimtarisë së Gjergj Kastriot Skënderbeut, shkaqet e thirrjes së Kuvendit të Lezhës, si dhe rëndësinë e tij. Tematika përshkruan tiparet e shtetit nën drejtimin e Gjergj Kastriot Skënderbeut, tiparet e jetës së përditshme, marrëdhëniet e tij.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 13 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektësh mësuesi dhe autori i tekstit i integrojnë brenda orëve të tematikës. Tematika së bashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyç për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Klasa 9

Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës

Klasa 9

Shkathhtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës

<p>2.1. Shqiptarët në Perandorinë Bizantine</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arbërorët gjatë mesjetës së hershme (shekujt V-X). • Zhvillimi ekonomik dhe shoqëror në qytetin dhe fshatin mesjetar arbëror. • Principatat arbërore në shekujt XII-XV. • Kultura, arti, letërsia, arsimit, besimi në Mesjetë. <p>2.2. Shqiptarët nga fundi i shek. XIV – shek. XV</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ardhja e osmanëve në Ballkan. Qëndresa e princërve arbërorë. <p>2.3. Periudha e Gjergj Kastriotit, Skënderbeut</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gjergj Kastrioti, Skënderbeu dhe Besëlidhja e Lezhës • Formimi i shtetit të përqendruar nën 	<p>Shqiptarët në Perandorinë Bizantine</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • evidenton tezat kryesore ku mbështetet vazhdimësia iliro-shqiptare; • përshkruan ndryshimet që përjetuan arbërorët në Perandorinë Bizantine; • tregon faktorët që ndikuan në lindjen e marrëdhënieve feudale; • evidenton rolin e Principatës së Arbrit si organizim shtetëror; • përcakton në hartë shtrirjen e principatave arbërore të shekujve XII-XV; • përshkruan veçoritë e principatave shqiptare gjatë shekujve XIV-XV (Balshajt, Topiajt, Kastriotët); • tregon karakteristikat e qyteteve mesjetare arbërore dhe mënyrat e jetesës në to; • rendit disa të dhëna për kulturën arbërore si: gjuhën, simbolet, monedhat, ndërtimet, veshjet, veglat e punës, armët, marrëdhëniet martesore etj.; • përshkruan disa nga aspektet e zhvillimit të arsimit, të letërsisë, të artit dhe të besimit në mesjetë. <p>Shqiptarët nga fundi i shek. XIV – shek. XV</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • evidenton arsyet e inkursioneve të para osmane në Ballkan; • tregon qëndrimin e fisnikëve shqiptarë dhe ballkanikë ndaj sulmeve të para osmane. <p>Periudha e Gjergj Kastriotit, Skënderbeut</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • përshkruan momentet kryesore të jetës dhe veprimtarisë së Gjergj Kastriotit, Skënderbeut;
--	--

<p>drejtimin e Gjergj Kastriotit, Skënderbeut dhe veprimtaria e tij.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • shpjegon shkaqet e thirrjes së Kuvendit të Lezhës; • liston vendimet e Kuvendit të Lezhës duke evidentuar rëndësinë e tyre; • përshkruan tiparet e shtetit nën drejtimin e Gjergj Kastriotit, Skënderbeut; • rendit betejat kryesore të shqiptarëve kundër osmanëve nën drejtimin e Besëlidhjes së Lezhës dhe të Gjergj Kastriotit, Skënderbeut; • vlerëson marrëdhëniet e shtetit të Skënderbeut me shtetet e tjera.
<p>Koncepte dhe terma</p> <p>Vazhdimësi iliro-shqiptare, kultura e Komanit, arbëror, asimilim, dyndje sllave, principatë, kodikë, pronja, bashtina, statut, vasalitet, sundim dinastik, kodikë, besëlidhje, ferman, sanxhakbej, haraç, diplomaci, aleanca.</p>	
<p>SITUATA TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “SHQIPTARËT NË MESJETË” (SHEKUJT V- XV)</p> <p>Dyndjet e sllavëve në ballkan dhe pasojat e tyre</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nxënësi gjykon për pasojat e dyndjeve sllave në Ballkan dhe ndikimin e tyre te arbërorët/shqiptarët. <p>Arbëreshët</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • evidenton arsyet e largimit nga vendi i tyre; • tregon në hartë vendet ku u vendosën arbërorët pasi u larguan; • vlerëson ruajtjen e gjuhës, traditave, veshjeve etj. <p>Vizitë në Muzeun e Krujës</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • njihet nga afër me kryeqendrën e shtetit të Skënderbeut; • identifikon objektet kryesore historike duke u njohur nga afër me organizmin e shtetit gjatë periudhës së Skënderbeut; • dallon dhe rendit simbolet e shtetit të Skënderbeut. 	

TEMATIKA 3. SHQIPTARËT NË PERANDORINË OSMANE (FUNDI I SHEK. XV- FILLIM I SHEK. XX)

Përshkrimi i tematikës

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi organizimin administrativ, legjislativ, ekonomik dhe shoqëror të territoreve të banuara nga shqiptarët në Perandorinë Osmane. Tematika analizon zhvillimin ekonomik e shoqëror të qyteteve në shekujt XVII-XVIII dhe faktorët që ndikuan në përhapjen e islamizmit tek shqiptarët. Ajo tregon rrugën e formimit të pashallëqeve (Shkodrës, Janinës) dhe reformat e ndërmarra nga to, si dhe aspekte të jetës së përditshme në këto pashallëqe. Tematika përshkruan zhvillimin e artit, e kulturës, e arkitekturës, e arsimit dhe fesë gjatë kësaj periudhe. Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi periudhën e Rilindjes Kombëtare Shqiptare, evidentojnë kushtet historike të lindjes së Rilindjes Kombëtare dhe rolin e elitës intelektuale shqiptare në zhvillimin e ndërgjegjes kombëtare, përshkruajnë programin e Rilindjes Kombëtare, platformën dhe organizimin e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, momentet kyç të lëvizjes arsimore-kulturore, evidentojnë rëndësinë e mësonjëtores së Korçës, Kongresit të Manastirit dhe atë të Elbasanit. Nxënësit aftësohen të shpjegojnë veçoritë e kryengritjeve antiosmane gjatë viteve 1911-1912 dhe karakterin kombëtar dhe autonomist të Memorandumit të Greçes. Nxënësit aftësohen për të shpjeguar evoluimin e Lëvizjes Kombëtare Shqiptare deri në shpalljen e Pavarësisë së Shqipërisë. Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 13 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektësh mësuesi dhe autori i tekstit i integrojnë brenda orëve të tematikës. Tematika së bashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyç për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Klasa 9

Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës

Klasa 9

Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës

<p>3.1. Shqiptarët nën sundimit osman</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizimi administrativ i territoreve të banuara nga shqiptarë gjatë sundimit osman. • Jeta ekonomike, kulturore e fetare e shqiptarëve (shekujt XVI-XVIII). • Pashallëku i Shkodrës dhe i Janinës. <p>3.2. Rilindja Kombëtare Shqiptare</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rilindja Kombëtare Shqiptare. • Lidhja Shqiptare e Prizrenit dhe veprimtaria e saj. • Lëvizja Kombëtare Shqiptare në vitet 1881-1908. • Shoqëritë shqiptare në diasporë • Revolucioni i Turqve të Rinj dhe Lëvizja Kombëtare Shqiptare (1908-1912). • Kuvendi i Vlorës dhe Shpallja e Pavarësisë së Shqipërisë. 	<p>Shqiptarët nën sundimit osman</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • përshkruan organizimin administrativ, legjislativ, ekonomik dhe shoqëror të territoreve të banuara nga shqiptarë gjatë sundimit osman; • përshkruan ecurinë ekonomike e shoqërore të qyteteve shqiptare në shekujt XVII-XVIII; • evidenton faktorët që ndikuan në përhapjen e islamizmit tek shqiptarët; • tregon në hartë shtrirjen e Pashallëkut të Shkodrës dhe të Janinës; • përshkruan rrugën e formimit të pashallëqeve dhe reformat e ndërmarra nga to; • përshkruan aspekte të jetës së përditshme në këto pashallëqe; • vlerëson rëndësinë e këtyre pashallëqeve. <p>Rilindja Kombëtare Shqiptare</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • përshkruan kushtet historike të lindjes së Rilindjes Kombëtare Shqiptare; • rendit çështjet kryesore të programit të Rilindjes Kombëtare; • evidenton veprimtarët kryesorë të Rilindjes Kombëtare Shqiptare; • evidenton arsyet e thirrjes së Lidhjes Shqiptare të Prizrenit; • shpjegon platformën dhe organizimin e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit; • evidenton momentet kyç të Lëvizjes Kombëtare Shqiptare në vitet 1881-1908; • përshkruan veprimtarinë e shoqërive patriotike shqiptare në diasporë;
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • përcakton rolin e shoqërive shqiptare në diasporë në ndërgjegjësimin kombëtar të shqiptarëve; • shpjegon ndikimin që Revolucioni i Turqve të Rinj pati në Lëvizjen Kombëtare Shqiptare; • evidenton rëndësinë e Kongresit të Manastirit dhe të Elbasanit në lëvizjen kulturore dhe arsimore të shqiptarëve; • evidenton veçoritë e kryengritjeve anti osmane gjatë viteve 1911-1912; • shpjegon karakterin kombëtar dhe autonomist të Memorandumit të Greçes; • shpjegon kalimin nga platforma autonomiste në atë të pavarësisë; • liston vendimet e Kuvendit Kombëtar të Vlorës; • vlerëson rëndësinë e shpalljes së Pavarësisë.
<p style="text-align: center;">Koncepte dhe terma</p> <p>Timar, spahinj, raja, esnafë, elajet, vilajet, sanxhakë, nahije, kaza, pashallëk, sheriat, kanunname, venome, statut, vezir, islamizim, Lëvizje Kombëtare Shqiptare, Rilindje Kombëtare, nacionalizëm, Kongresi i Berlinit, Lidhja Shqiptare e Prizrenit, diasporë, shkolla në gjuhën shqipe, kryengritje, autonomi, kuvend kombëtar, pavarësi.</p>	
<p style="text-align: center;">SITUATA TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “SHQIPTARËT NË PERANDORINË OSMANE” (FUNDI I SHEK. XV-FILLIM I SHEK. XX)</p> <p>Ndikimi i kulturës osmane dhe evropiane te shqiptarët</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • përshkruan veprën e Onufrit, David Selenicës etj., si dëshmi e ndikimit të kulturës evropiane në Shqipëri; • vlerëson përpjekjet e shqiptarëve për ruajtjen e traditave dhe objekteve historike. <p>Feja e shqiptarit është shqiptaria</p>	

Nxënësi:

- evidenton veprimtarinë patriotike të Pashko Vasës;
- interpreton mesazhin e poemës “O moj Shqypni”, duke evidentuar rëndësinë e saj në formimin e ndërgjegjes kombëtare.

Album me veprimtarë të Rilindjes Kombëtare Shqiptare

- Nxënësi evidenton veprimtarinë e disa prej veprimtarëve të Rilindjes Kombëtare Shqiptare.

Lojë me role “Kuvendi i Vlorës dhe Shpallja e Pavarësisë”

Nxënësi:

- vlerëson rëndësinë që pati Shpallja e Pavarësisë për shqiptarët;
- vlerëson rolin e Ismail Qemal Vlorës, Luigj Gurakuqit, Dom Nikollë Kaçorrit etj., në shpalljen e Pavarësisë së Shqipërisë.

TEMATIKA 4. SHQIPËRIA DHE SHQIPTARËT NË VITET 1912 – 1939

Përshkrimi i tematikës

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathhtësi, qëndrime dhe vlera mbi përpjekjet e shteti shqiptar në vitet 1912-1914 për konsolidimin e pavarësisë dhe njohjen ndërkombëtare të tij. Tematika përshkruan veprimtarinë e Qeverisë së Përkohshme të Vlorës, liston vendimet e Konferencës së Ambasadorëve në Londër për statusin, kufijtë dhe organizimin e shtetit shqiptar, si dhe përshkruan rrethanat e ardhjes së Princ Vidit në Shqipëri dhe arsyet e largimit të tij. Tematika përshkruan pozitën e Shqipërisë gjatë Luftës së Parë Botërore dhe trajtimin e çështjes shqiptare në Konferencën e Paqes në Paris. Nxënësit identifikojnë shkaqet e thirrjes së Kongresit Kombëtar të Lushnjës duke listuar vendimet e këtij kongresi, evidentojnë lindjen e parlamentarizmit në Shqipëri, listojnë grupimet politike gjatë viteve 1920-1924, si dhe shpjegojnë arsyet që shkaktuan acarimin e jetës politike në Shqipëri, të cilat kulmuan me Lëvizjen e Qershorit 1924. Tematika trajton organizimin politik të shtetit shqiptar, ndryshimet në organizimin shtetëror, si dhe masat që u morën për vendosjen e shtetit ligjor. Gjithashtu, tematika trajton marrëdhëniet

e shtetit shqiptar me jashtë (Jugosllavi, Itali), lëvizjet politike dhe kulturore në Shqipëri, ndryshimet në jetën shoqërore dhe atë ekonomike (ligjet për Reformën Agrare, divorcin, heqjen e ferexheve, arsimin, ndryshimin e fizionomisë së qyteteve). Tematika trajton gjendjen social- ekonomike dhe politike të shqiptarëve në Serbi/Mbretërinë Jugosllave dhe të popullsisë çame në Greqi gjatë viteve 1913-1941.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 13 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektesh mësuesi dhe autori i tekstit i integrojnë brenda orëve të tematikës. Tematika së bashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyç për të nxënit gjatë gjithë jetës.

<p style="text-align: center;">Klasa 9</p> <p style="text-align: center;">Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës</p>	<p style="text-align: center;">Klasa 9</p> <p style="text-align: center;">Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës</p>
<p>4.1. Sfidat e shtetit të pavarur shqiptar 1912-1920</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shteti shqiptar në vitet 1912-1914. • Shqipëria gjatë Luftës së Parë Botërore (1914-1918). • Konferenca e Paqes dhe Kongresi i Lushnjës. 	<p>Sfidat e shteti të pavarur shqiptar në vitet 1912-1920</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • përshkruan veprimtarinë e Qeverisë së Përkohshme të Vlorës; • liston vendimet e Konferencës së Ambasadorëve në Londër për statusin, kufijtë dhe organizimin e shtetit shqiptar; • evidenton rrethanat e ardhjes së Princ Vidit në Shqipëri dhe arsyet e largimit të tij; • përcakton në hartë ndarjen e territorit të Shqipërisë në zona pushtimi gjatë Luftës së Parë Botërore; • evidenton qëndrimin që mbajtën Fuqitë e Mëdha ndaj çështjes shqiptare gjatë Luftës së Parë Botërore; • përshkruan reagimin e shqiptarëve në vitet e Luftës së Parë Botërore, duke

<p>4.2 Shqiptarët në përpjekje për të konsoliduar shtetin</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zhvillimet politike në Shqipëri në vitet 1921-1924. • Republika Shqiptare (1925-1928). • Monarkia Shqiptare (1928-1939). • Zhvillimet shoqërore dhe kulturore në Shqipëri në vitet 1920-1939. <p>4.3 Shqiptarët jashtë kufijve të</p>	<p>evidentuar krijimin e krahinës autonome të Korçës dhe thirrjen e Kongresit të Durrësit;</p> <ul style="list-style-type: none"> • përshkruan qëndrimin e Fuqive të Mëdha ndaj çështjes shqiptare në Konferencën e Paqes në Paris; • identifikon arsyet e thirrjes së Kongresit Kombëtar të Lushnjës; • liston vendimet e Kongresit Kombëtar të Lushnjës. <p>Shqiptarët në përpjekje për të konsoliduar shtetin</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • evidenton elementët e para të parlamentarizmit në Shqipëri duke listuar grupimet politike gjatë viteve 1921-1924; • shpjegon arsyet që shkaktuan acarimin e jetës politike në Shqipëri të cilat kulmuan me Lëvizjen e Qershorit 1924; • përshkruan organizimin shtetëror të Republikës Shqiptare; • evidenton përpjekjet e presidentit Ahmet Zogu për stabilizimin e situatës ekonomike dhe politike në Shqipëri; • përshkruan lëvizjen opozitare ndaj qeverisjes së presidentit Ahmet Zogu; • evidenton ndryshimet në organizimin shtetëror të Shqipërisë nga republika në monarki; • evidenton përpjekjet e mbretit Zog I për të ndërtuar shtetin kombëtar dhe për modernizimin e tij; • përshkruan marrëdhëniet me jashtë të shtetit shqiptar gjatë viteve 1925-1939; • përshkruan aspekte të jetës shoqërore dhe kulturore në Shqipëri në vitet 1920-
--	--

<p>Shqipërisë (1913-1941)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kosova dhe shqiptarët e tjerë në Mbretërinë Serbo-Kroato-Sllovene/Jugosllavi. • Shqiptarët në Greqi (1913-1941). 	<p>1939.</p> <p>Shqiptarët jashtë kufijve të Shqipërisë (1913-1941)</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • përshkruan gjendjen sociale, ekonomike dhe politike të shqiptarëve të Kosovës (1913-1918); • evidenton statusin e shqiptarëve në Mbretërinë Serbo-Kroato-Sllovene/Jugosllavi; • evidenton përpjekjet e shtetit shqiptar për mbrojtjen e të drejtave të shqiptarëve në Mbretërinë Serbo-Kroato-Sllovene/Jugosllavi; • përshkruan gjendjen sociale, ekonomike dhe politike të shqiptarëve në Greqi; • evidenton statusin e popullsisë shqiptare në Greqi; • evidenton përpjekjet e shtetit shqiptar për mbrojtjen e të drejtave të shqiptarëve në Greqi.
<p style="text-align: center;">Koncepte dhe terma</p> <p>Qeveri kombëtare, status ndërkombëtar, administrim ndërkombëtar, asnjësi, zona pushtimi, Traktati i Fshehtë i Londrës, statut, vetëvendosje, parlamentarizëm, Pakti i Tiranës, grupime/parti politike, Republikë, monarki, senat, opozitë, reforma evropianizuese, statut, Kod Civil, kod tregtar, Kod Penal, autoritarizëm, centralizim, stabilitet, të drejta kombëtare, kolonizim, shpërngulje me dhunë, shkëmbim popullsie.</p>	
<p style="text-align: center;">SITUATA TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “SHQIPËRIA DHE SHQIPTARËT NË VITET 1912 – 1939”</p> <p>Lidhja e Kombeve dhe deklarata e Shqipërisë për mbrojtjen e minoriteteve</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nxënësi evidenton angazhimet e shtetit shqiptar për mbrojtjen e minoriteteve në Shqipëri. <p>Qytetet shqiptare në vitet 20-30 të shek. XX</p>	

- Nxënësi prezanton nëpërmjet formave të ndryshme të komunikimit zhvillimin e qyteteve shqiptarëve në vitet 20-30 të shek. XX.

Ndikimi i Italisë në jetën urbane në Shqipëri

- Nxënësi përshkruan ndryshimet që pësoi jeta në Shqipëri, në mënyrën e jetesës, në urbanizim etj.

Arsimi në Shqipëri në vitet 20 -30 të shek. XX

- Nxënësi evidenton rolin e arsimit në emancipimin e shoqërisë shqiptare.

TEMATIKA 5. SHQIPTARËT DHE LUFTA E DYTË BOTËROR, 1939 – 1944

Përshkrimi i tematikës

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathhtësi, qëndrime dhe vlera mbi pozitën e Shqipërisë gjatë Luftës së Dytë Botërore. Kjo tematikë evidenton tiparet e rezistencës shqiptare ndaj pushtuesve italianë dhe gjermanë, ngjashmëritë dhe dallimet e administratave të pushtimit, lidhjen e rezistencës shqiptare me atë të Aleatëve të Mëdhenj të Koalicionit të Kombeve të Bashkuara dhe tregon qëndrimin e shqiptarëve në Kosovë dhe në krahinën e Çamërisë gjatë Luftës së Dytë Botërore. Nëpërmjet kësaj tematike nxënësit aftësohen të shpjegojnë rrjedhojat e Luftës së Dytë Botërore për Shqipërinë dhe shqiptarët.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 6 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektesh mësuesi dhe autori i tekstit i integrojnë brenda orëve të tematikës. Tematika së bashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyç për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Klasa 9	Klasa 9
Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Shkathhtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
5.1. Lufta e Dytë Botërore 1939 – 1944	Lufta e Dytë Botërore 1939 – 1944

<ul style="list-style-type: none"> • Shqipëria nën pushtimin italian 1939-1941. • Qëndresa shqiptare ndaj pushtimit italian 1941-1943. • Shqipëria nën pushtimin gjerman (shtator 1943-nëntor 1944). • Përfundimi i Luftës së Dytë Botërore në Shqipëri, rrjedhojat e saj. • Shqiptarët në Kosovë dhe krahinën e Çamërisë gjatë Luftës së Dytë Botërore. 	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rendit masat që mori Italia e Musolinit për vendosjen e administratës së pushtimit në Shqipëri; • evidenton tiparet e qëndresës së hershme të shqiptarëve kundër pushtuesve italianë • përcakton tiparet e qëndresës së organizuar të shqiptarëve ndaj pushtimit italian, • evidenton grupimet kryesore politike jo fashiste në Shqipëri; • përshkruan mënyrën e administrimit të Shqipërisë gjatë pushtimit gjerman; • evidenton qëndrimin e grupimeve të ndryshme politike ndaj pushtuesit gjerman; • tregon qëndrimin e shqiptarëve në Kosovë dhe krahinën e Çamërisë gjatë Luftës së Dytë Botërore; • shpjegon pasojat e Luftës II Botërore në Shqipëri; • vlerëson qëndresën e armatosur të shqiptarëve gjatë Luftës së Dytë Botërore dhe të rënët në luftë.
---	---

Koncepte dhe terma

Bashkim personal, qëndresë, administratë pushtimi, Konferenca e Pezës, aleatë, Konferenca e Mukjes, lëvizje nacionalçlirimtare, Front Nacionalçlirimtar, Balli Kombëtar, Legaliteti, dëme lufte, territore të liruara, komunist, nacionalist, luftë çlirimtare, misionet britanike.

SITUATA TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “SHQIPTARËT DHE LUFTA E DYTË BOTËRORE, 1939 – 1944”

Kontributi i rinisë dhe i gruas në Luftën Antifashiste Nacionalçlirimtare

- Nxënësi vlerëson kontributin që dhanë gjatë luftës rinia dhe gruaja shqiptare.

Album: Hebrenjtë në Shqipëri gjatë Luftës së Dytë Botërore

TEMATIKA 6. SHQIPËRIA GJATË REGJIMIT KOMUNIST 1944 – 1990

Përshkrimi i tematikës	
<p>Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime mbi vendosjen e regjimit komunist në Shqipëri, tiparet kryesore të zhvillimeve politike, ekonomike dhe shoqërore gjatë këtij regjimi dhe pasojat që ai solli për Shqipërinë dhe shqiptarët gjatë viteve 1944-1990. Kjo tematikë përshkruan gjendjen ekonomike, politike dhe aspekte të jetës së përditshme në Kosovë në vitet 1945-1990.</p> <p>Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 11 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektesh mësuesi dhe autori i tekstit i integrojnë brenda orëve të tematikës. Tematika së bashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyç për të nxënësit gjatë gjithë jetës.</p>	
Klasa 9	Klasa 9
Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
<p>6.1. Regjimi komunist në Shqipëri 1944-1990</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vendosja e regjimit komunist në Shqipëri. • Shqipëria gjatë viteve 1944-1948. • Ndërtimi i partisë-shtet në Shqipëri, sipas modelit stalinist (1948-1953). • Shqipëria gjatë viteve 1954-1961, • Shqipëria gjatë viteve 1961-1978. • Vetizolimi i shtetit shqiptar dhe kriza e 	<p>Regjimi komunist në Shqipëri 1944-1990</p> <p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • liston masat që u morën për vendosjen e regjimit komunist në Shqipëri; • përshkruan zhvillimet politike dhe ekonomike në Shqipëri gjatë viteve 1944-1948; • përshkruan opozitën e forcave demokratike dhe antikomuniste ndaj këtij regjimit; • evidenton dhunën e ushtruar nga regjimi për të eliminuar opozitarizmin në

regjimit komunist (1978-1990).

Shqipëri;

- shpjegon pozitën ndërkombëtare të Shqipërisë në Konferencën e Paqes në Paris;
- përshkruan problematikat e marrëdhënieve të Shqipërisë me jashtë, gjatë viteve 1944-1948, duke evidentuar arsyet e marrëdhënieve të saj me Jugosllavinë e Titos;
- përcakton diktaturën e proletariatit dhe luftën e klasave si tiparin kryesor të regjimit komunist;
- shpjegon politikat ekonomike të shtetit shqiptar, duke evidentuar shtetëzimin, planifikimin, industrializimin dhe kolektivizimin e bujqësisë si tiparet kryesore të saj;
- shpjegon ndikimin që pati Kursi i Ri i Hrushovit në situatën e brendshme në Shqipëri;
- shpjegon shkaqet e orientimit të ri politik të qeverisë shqiptare drejt BRSS pas prishjes së marrëdhënieve me Jugosllavinë;
- evidenton arsyet e prishjes së marrëdhënieve të Shqipërisë me Bashkimin Sovjetik;
- përshkruan ndryshimet që pësoi shoqëria shqiptare gjatë viteve '60-'70;
- evidenton shtimin e represionit komunist dhe përpjekjet e tij për “krijimin e njeriut të ri”;
- shpjegon pasojat që pati lufta e klasave dhe shkelja e të drejtave të njeriut gjatë regjimit komunist;

6.2. Shqiptarët e Kosovës në vitet 1945-1990

Shqiptarët në Jugosllavi gjatë viteve 1945-1990.

- shpjegon shkaqet e orientimit të ri politik të qeverisë shqiptare drejt Republikës Popullore të Kinës;
- shpjegon tiparet e marrëdhënieve të qeverisë shqiptare me Kinën dhe ndikimin e tyre në shoqërinë shqiptare;
- përcakton veçoritë e politikës së qeverisë komuniste shqiptare, të cilat çuan në izolimin e plotë të vendit;
- evidenton situatën e vështirë ekonomike dhe politike të shoqërisë shqiptare;
- përshkruan aspekte të shfaqjes së pakënaqësisë masive dhe individuale ndaj regjimit komunist;
- rendit masat që morën drejtuesit e lartë të regjimit në përpjekje për të zbutur krizën e tij.

Shqiptarët e Kosovës në vitet 1945-1990

Nxënësi

- përshkruan gjendjen ekonomike, politike dhe qëndresën e shqiptarëve në Jugosllavi 1945-1968;
- vlerëson Kushtetutën e vitit 1974 për Kosovën;
- përshkruan rrugën e rivendosjes së autoritetit serb në Kosovë dhe pasojat e tij;
- shqyrton aspekte të jetës së përditshme në Kosovë.

Koncepte dhe terma

Diktaturë e proletariatit, grupi i deputetëve, opozitë, kryengritje antikomuniste, parti-shtet, kulakë, ekonomi e centralizuar, luftë klasash, Sigurimi i Shtetit, gjykatë popullore, republikë popullore, Asamble Kushtetuese, Reforma Agrare, KNER, Traktati i

Varshavës, kolektivizim, industrializim, kult i individit, propagandë, disident, ekonomi e centralizuar dhe e planifikuar, bllokadë ekonomike, vetizolim, shkelje e të drejtave themelore politike dhe sociale të njeriut, kamp internimi, emancipim i gruas, ateizëm, ideologjizimi komunist.

SITUATA TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “SHQIPËRIA GJATË REGJIMIT KOMUNIST, 1944 – 1990”

Jeta e përditshme

- Nxënësi tregon aspekte të jetës së përditshme të shqiptarëve gjatë viteve të regjimit komunist.

Albumi i opozitarëve të regjimit komunist

- Nxënësi evidenton dhe vlerëson disa nga figurat e shquara demokratike të periudhës komuniste, duke evidentuar kontributin që ata dhanë për Shqipërinë.
- Nxënësi evidenton format e përdorura për ideologjizimin e çdo qytetari.
- Nxënësi përcakton pozitën reale të qytetarit në raport me të drejtat themelore demokratike si: liria e fjalës, e shtypit, e organizimit, e besimit fetar etj.

TEMATIKA 7. SHQIPËRIA DHE TRANZICIONI I SAJ DREJT DEMOKRACISË DHE EKONOMISË SË TREGUT 1991 -

Përshkrimi i tematikës

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi periudhën e pas rënies së regjimit komunist në Shqipëri dhe sfidat e saj drejt demokracisë dhe ekonomisë së tregut. Nëpërmjet kësaj tematike, nxënësit mësojnë për përpjekjet e Shqipërisë për integrim në strukturat euroatlantike, si dhe sfidat e shoqërisë shqiptare në ditët e sotme. Gjithashtu ata vlerësojnë rëndësinë që pati për Kosovën, shpallja e Pavarësisë.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 6 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektësh mësuesi dhe autori i tekstit i integrojnë brenda orëve

të tematikës. Tematika së bashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyç për të nxënit gjatë gjithë jetës.

<p style="text-align: center;">Klasa 9</p> <p style="text-align: center;">Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës</p>	<p style="text-align: center;">Klasa 9</p> <p style="text-align: center;">Shkathhtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës</p>
<p>7.1. Rënia e regjimit komunist në Shqipëri Lëvizjet e dhjetorit 1990 dhe shpallja e pluralizmit politik.</p> <p>7.2. Shqipëria nga tranzicioni në integrimin euroatlantik 1990 – sot Shqipëria gjatë tranzicionit për në demokraci (1990-2013). Proceset e integrimit euroatlantik i Shqipërisë (1990-2013).</p> <p>7.3. Rruga e Kosovës për pavarësi Rruga e Kosovës për pavarësi dhe integrim euro-atlantik</p>	<p>Kriza e regjimit komunist Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • përshkruan disa nga momentet kryesore të shprehjes së pakënaqësisë popullore kundër diktaturës komuniste gjatë vitit 1990; • përshkruan lëvizjet e dhjetorit 1990 dhe evidenton faktorët që çuan në krijimin e pluralizmit politik. <p>Shqipëria nga tranzicioni në integrimin euroatlantik 1990 – sot Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • përshkruan veçoritë e sistemit të ri politik ekonomik e shoqëror; • krahason aspekte të jetës së përditshme të Shqipërisë me aspekte të jetës së përditshme në Evropë; • tregon sfidat e shtetit shqiptar në rrugën e integrimit euro-atlantik; <p>Rruga e Kosovës për pavarësi Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • shpjegon faktorët dhe rrugën e Kosovës për pavarësi; • vlerëson rolin që patën ndërkombëtarët në këtë proces; • vlerëson rëndësinë që pati shpallja e Pavarësisë për Kosovën.

Koncepte dhe terma

Demokraci, pluralizëm, fushatë elektorale, zgjedhje të lira, liri e shtypit,ekonomi e lirë e tregut, barazi para ligjit, tranzicion, integrimi euroatlantik, NATO, BE, Pavarësia e Kosovës.

SITUATA TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “SHQIPËRIA DHE TRANZICIONI I SAJ DREJT DEMOKRACISË DHE EKONOMISË SË TREGUT 1991 -

Jeta e përditshme sot

- Nxënësi tregon tipare të reja të jetës së përditshme sot.

Lojë me role: Seanca në parlamentin shqiptar/organizmi i shtetit shqiptar

Qëndrimet dhe vlerat

Nxënësi:

- demonstroi aftësitë bazë të kërkimit historik;
- vlerëson rëndësinë që ka e shkuara në ndërtimin e të tashmes;
- vlerëson rëndësinë e burimeve historike në ndërtimin objektiv të ngjarjes historike;
- shtron pyetje dhe gjen përgjigje,vlerëson burimet, identifikon dhe analizon interpretime të ndryshme dhe gjykon bazuar në argumente;
- respekton saktësinë e burimeve historike dhe dallon diferencën midis faktit dhe supozimit;
- vlerëson pozitën e qytetërimit shqiptar brenda qytetërimit botëror;
- forcon ndjenjën e identitetit kombëtar dhe të respektit për historinë kombëtare, me qëllim zgjerimin e përmasave evropiane në studimin e historisë;
- vlerëson zhvillimin e qytetërimit ilir;
- vlerëson rëndësinë historike që pati periudha e Skënderbeut;
- vlerëson zhvillimin e marrëdhënieve feudale në territoret arbërore;

- vlerëson rëndësinë e Pashallëkut të Shkodrës dhe të Janinës;
- vlerëson rolin e Rilindjes Kombëtare dhe rëndësinë e Shpalljes së Pavarësisë;
- vlerëson sfidat e shtetit të pavarur shqiptar;
- vlerëson qëndrimin e delegacioneve shqiptare në Konferencën e Paqes;
- vlerëson qëndresën e armatosur të shqiptarëve gjatë Luftës së Dytë Botërore dhe të rënët në luftë;
- vlerëson lëvizjen demokratike në të gjithë vendin, zgjedhjet e 22 Marsit 1992 dhe fitoren e demokracisë;
- vlerëson rolin e shtetit shqiptar në sfidën e integritetit evropian;
- vlerëson gjendjen e shqiptarëve në Serbi/Jugosllavi dhe Greqi pas vitit 1913;
- vlerëson rëndësinë që pati shpallja e Pavarësisë për Kosovën dhe rolin e ndërkombëtarëve në këtë proces;
- vlerëson zhvillimet politike, ekonomike dhe shoqërore në Republikën e Kosovës sot;
- vlerëson kontributin e shoqërisë shqiptare, për ndërkombëtarizimin e të drejtave njerëzore e civile të popullsisë çame;
- demonstroi, përmes studimit të historisë, aftësitë qytetare, të cilat kontribuojnë në rritjen e tyre personale si individë, në përgatitjen e tyre në jetë, në punë dhe në shoqëri;
- vlerëson rëndësinë e historisë në kuptimin e ngjarjeve të së shkuarës;
- vlerëson gamën e burimeve historike dhe të informacionit, si: dokumentet, burimet e shtypura, historinë gojore, mediet e ndryshme, pikturat, muzetë, galeritë, fotografitë, muzikën dhe internetin, si baza për studimin dhe përshkrimin e një ngjarjeje historike;
- vlerëson trashëgiminë kulturore botërore;
- respekton origjinën historike dhe kupton dobinë e larmisë etnike dhe kulturore të shoqërisë;
- demonstroi gatishmëri për të pranuar njerëzit nga komunitete të ndryshme;
- shfaq krenari për vendin e tij;
- vlerëson dhe respekton larminë në shoqëri, si dhe kontributin e kulturave dhe grupeve të ndryshme fetare e shoqërore;

- tregon se disa ngjarje dhe ndryshime mund të interpretohen në mënyra të ndryshme dhe shpjegojnë arsyet e mundshme për këtë interpretim;
- vlerëson dhe respekton pikëpamjet e të tjerëve;
- vlerëson kontributin e figurave historike shqiptare;
- tregon integritet në përdorimin etik të informacionit;
- paraqet dhe komunikon lirshëm mendimet e tij;
- është krijues dhe prezanton idetë e reja të tij;
- demonstroi interes dhe kuriozitet për historinë;
- demonstroi shpirtin e objektivitetit dhe paanësisë;
- vetëvlerësohet dhe përdor mendimin kritik dhe kritikën konstruktive në situata të thjeshta;
- demonstroi pavarësi dhe besim në vetvete;
- respekton punën e kryer mirë dhe pranimin e opinioneve të tjera (madje edhe të kundërta) duke treguar tolerancë;
- demonstroi vullnet në arritjen e rezultateve;
- respekton përpjekjet personale dhe ato në grup.

4. UDHËZIME METODOLOGJIKE

Përdorimi i një numri të larmishëm rrugësh dhe metodash në mësimin e historisë nga mësuesit është një përbërës thelbësor në procesin e zbatimit të kurrikulës së historisë, në arritjen e rezultateve të parashikuara të të nxënësve, në aftësimin e nxënësve për ndërtimin dhe demonstrimin e kompetencave kyç të të nxënësve dhe kompetencave e koncepteve historike, në lidhjen e historisë me lëndët dhe fushat e tjera të të nxënësve, në integrimin e temave ndërkurrikulare, si dhe në zotërimin e cilësive historike për përmbushjen me sukses të qëllimeve arsimore.

Të nxënësve në lëndën e historisë mund të realizohet vetëm me anë të pjesëmarrjes aktive të nxënësve në procesin e të nxënësve, në mënyrë që ata të kuptojnë, të brendësojnë, të vlerësojnë e të përdorin përmbajtjen e synuar për të ndërtuar mbi të njohuri e aftësi të reja në situata të ndryshme me të cilat do të përballen në të ardhmen.

Edhe pse të nxënësve në mënyrë të pavarur mbetet i rëndësishëm, po aq rëndësi ka edhe dhënia e mundësive me anë të metodologjisë së mësimdhënies për të ndërvepruar me njëri-tjetrin dhe me mjedisin ku jetojnë. Për këtë, shkolla duhet të ofrojë një mjedis mbështetës ku të njihet e të vlerësohet kontributi i secilit nxënës.

Mësuesi duhet të zbatojë në klasë teknika aktive të mësimdhënies dhe të nxënësve. Ai duhet të organizojë aktivitete, të udhëzojë nxënësit për të marrë pjesë në to dhe të mundësojë pjesëmarrjen aktive dhe kuptimplote të nxënësve. Në këtë mënyrë nxënësit do të zhvillojnë ndjenjën e përgjegjësisë për të nxënësve e tyre, duke formësuar kështu aftësitë e para për të nxënësve gjatë gjithë jetës.

Në shkallën e katërt të kurrikulës, (klasat tetë dhe nëntë) të arsimit të mesëm të ulët, format, metodat, strategjitë dhe teknikat e të mësuarit, duhet të jenë të shumta e të larmishme. Ato zgjidhen në përshtatje me përmbajtjen lëndore, me nivelin e nxënësve, me veçoritë e temave të ndryshme arsimore dhe në varësi të gjendjes së materialeve burimore dhe didaktike.

Metodat dhe teknikat e mësimdhënies që mund të zbatohen gjatë një ore mësimi, gjatë shkallës së tretë të kurrikulës janë të shumta. Si të tilla mund të përdoren: *shpjegimi*, i cili mund të jetë i suksesshëm në të gjitha ato veprimtari të përbashkëta të mësuesit e nxënësve

që synojnë të kuptuarit e njohurive për zhvillimin në kohë e në hapësirë të dukurive dhe të proceseve historike; **mësimi zbulues** nëpërmjet të cilit kalohet nga njohuritë elementare në përgjithësime, nga hipotezat në gjetjen e origjinës së dukurive, nga problemet e thjeshta në zgjidhjen e tyre; **biseda**, e cila do të ishte më e efektshme për ato tema ku nxënësit kanë njohuri paraprake të bollshme që fitohen nëpërmjet rrugëve të shumta të informacionit masiv.

Diskutimi është një nga metodat më të thjeshta që përdoret në realizimin e veprimtarive në klasë, kur është fjala për të mundësuar procesin e pjesëmarrjes sa më të gjerë të nxënësve në mësim. Diskutimi është një përzierje e shpjegimeve, mësues-nxënës, e shkëmbimit të pikëpamjeve dhe pyetjeve ndërmjet tyre, e transferimit dhe integritit të njohurive dhe aftësive.

Diskutimi me të gjithë klasën është një mënyrë shumë e mirë për mësuesin dhe për nxënësit për të zbuluar se cilat janë qëndrimet e tyre rreth çështjeve, ngjarjeve dhe koncepteve të ndryshme që trajtohen në lëndën e historisë. Gjithashtu, diskutimi është një rast shumë i mirë për të praktikuar të dëgjuarit të nxënësit, të folurën me radhë dhe aftësi të tjera që nevojiten në punën në grup.

Puna me faktet dhe përdorimi i burimeve. Do jetë me vend të përdoren burime të larmishme për njohjen e fakteve historike dhe mësimin e tyre kritik e analitik, e në mënyrë të veçantë:

- arkivat, duke lejuar në këtë mënyrë të shfrytëzohen dokumente origjinale;
- kinemaja dhe prodhimtaria audio-vizuale, dokumentare;
- teknologjitë e informacionit që duhet të përbëjnë objektin e një trajtimi kritik, individual e kolektiv, për të cilin mësuesi luan një rol themelor;
- përdorimi i strukturuar i dokumenteve historike ndihmon nxënësin të zhvillojë përvojën për vlerësimin e fakteve dhe aftësinë për të formuluar gjykime të arsyeshme;
- llojet e ndryshme të muzeve dhe vendet përkujtimore, që ndikojnë në përkapjen në mënyrë të qartë nga ana e nxënësve të ngjarjeve të fundit, konkretisht në përmasën e tyre të përditshme;

- historia gojore, me anë të së cilës dëshmitë gojore për ngjarjet e fundit historike mund ta bëjnë historinë më të gjallë në sytë e të rinjve, si dhe mund t'u lënë vend pikëpamjeve e perspektivave të atyre që nuk kanë marrë pjesë në “ historinë e shkruar”.

Studimi kërkimor: Përfshirja në kërkim është pjesë përbërëse e programit të historisë. Duke njohur dhe duke përvetësuar mënyrën se si punojnë historianët, nxënësit zhvillojnë aftësinë për ta zbatuar atë gjerësisht në lëndën e historisë dhe në fusha të tjera.

Përdorimi i kërkimit historik u paraqet nxënësve një mënyrë për të bërë hulumtime, për të organizuar dhe për të shpjeguar ngjarjet që kanë ndodhur. Kërkimi historik është procesi i "të bërit histori". Ai është një proces ciklik (Figura. 1), që fillon me shtrimin e pyetjeve historike, pasohet nga gjetja dhe analiza e burimeve historike për të krijuar fakte dhe dëshmi historike. Dëshmia historike përdoret më pas për të ndërtuar interpretimet historike që kërkojnë t'iu përgjigjen pyetje historike.

Figura 1. Procesi i kërkimit historik

Përdorimi i kërkimit historik duhet të jetë në qendër të mëimit të historisë, mësuesit, duhet ti krijojë mundësinë nxënësit për të mësuar aftësitë e nevojshme përmes praktikës dhe angazhimit në kërkimin historik. Përdorimi i pyetjeve në çdo njësi mësimore siguron një pikë kontakti për nxënësit, për të kërkuar, sistemuar dhe analizuar informacion, në përgjigje të çështjeve që hulumtohen në programin mësimor. Qasja kërkimore, kur zbatohet në mënyrë efektive zhvillon cilësitë historike dhe aftëson nxënësit të jenë të pavarur, krijues dhe mendimtarë kritik. Ajo nxit demonstrimin e kompetencave historike dhe kompetencave kyç të nxënësit. Tabela e mëposhtme paraqet një përforsim të qasjes kërkimore për të ndihmuar mësuesit në përdorimin e kësaj qasje.

Tabela. 5 Përforcimi i qasjes kërkimore

Faza kërkimore	Cilësitë historike të një nxënësi	Qëllimi
1. Bën pyetje historike.	<ul style="list-style-type: none"> • Kureshtar 	<p>Më e rëndësishme për procesin e kërkimit është pikënisja. Mësuesit duhet të udhëhiqen nga treguesit e mëposhtme:</p> <ul style="list-style-type: none"> • angazhojnë interesin e nxënësve; • identifikojnë pyetjet që do të kërkojnë; (një pyetje e përgjithshme kërkimore e ndjekur nga nën-pyetje); • planifikojnë procesin e kërkimit; • përshkruajnë rezultatin.
2. Identifikon dhe gjen burimet përkatëse.	<ul style="list-style-type: none"> • I logjikshëm • I balancuar 	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit vendosin cilat burime janë të dobishme, cilat nuk janë dhe cilat duhen trajtuar me kujdes (me anë të një shembulli mësuesit udhëzojnë paraprakisht nxënësit)/ • Nxënësit krijojnë fakte dhe dëshmi historike.
3. Analizon lidhjen shkak-pasojë.	<ul style="list-style-type: none"> • I logjikshëm • I arsyetuar • I ditur 	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit analizojnë lidhjet shkak-pasojë për ndërtimin e ngjarjes duke u bazuar në burimet e gjetura.
4. Ndërton interpretime historike, vlerëson burimet dhe jep argumente.	<ul style="list-style-type: none"> • I logjikshëm • I balancuar • Metodik • I arsyetuar • I ditur 	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit mbajnë shënime nga studimi i tyre për burimet. • Nëpërmjet reflektimit dhe diskutimit të drejtuar nga mësuesi, nxënësit janë në gjendje të zhvillojnë përgjigjet për pyetjet hetimore.
5. Kontrollon interpretimet e nxjerra dhe/ose interpretimin e tanishëm historik.	<ul style="list-style-type: none"> • I balancuar • I arsyetuar • I ditur 	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit tregojnë zgjerimin, thellimin dhe transferimin e dijeve të tyre.
6. Shpjegon dhe komunikon.	<ul style="list-style-type: none"> • I logjikshëm • I arsyetuar • Metodik • I balancuar • I ditur 	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit shpjegojnë dhe prezantojnë përgjigjet e pyetjeve të tyre nëpërmjet medieve të ndryshme (me shkrim; me gojë; TIK). • Nxënësit respektojnë mendimet e shokëve të tyre, qofshin ato dhe të ndryshme nga të tyret.

Nxënësit duhet të nxiten për të ndërmarrë, sipas nivelit që kanë dhe rrethanave, kërkime individuale, me qëllim që të stimulohet kërshëria dhe fryma e tyre vetëvepruese në vjeljen e të dhënave, si dhe mendimi i tyre sintetizues.

Në rrafshin grupor të nxënësve, të klasës apo shkollës, zhvillimi i projekteve kërkimore kolektive duhet të nxitet më tej, me qëllim që të krijohen kushtet e dialogut dhe ballafaqimit të hapur e tolerant të mendimeve.

Trajtimi ndërdisiplinor dhe shumëdisiplinor. Mësimi i historisë duhet të përdorë në çdo rast potencialin edukativ të një trajtimi ndërdisiplinor e shumëdisiplinor, duke vendosur lidhje me lëndët e tjera që përbëjnë tërësinë e kurrikulës shkollor, konkretisht me letërsinë, gjeografinë, shkencat shoqërore, përfshirë edhe lëndët shkencore.

Veprimtaritë praktike ose projektet kurrikulare kërkojnë zbatimin e më shumë se një metode dhe teknike, si: kërkimi, intervista, vrojtimi, studimi i rastit, etj. Këto metoda e vënë theksin në ndërtimin e kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyç për të nxënit gjatë gjithë jetës si dhe në demonstrimin e aftësive/shkathtësive, kryesisht aftësisë së punës me dokumentet historike, punës kërkimore, aftësisë për të punuar në grup, aftësisë për të zgjidhur problemin etj.

Trajtimi ndërkombëtar dhe ndërkufitar. Sipas rrethanave, kërkohet të përkrahet zbatimi i projekteve ndërkombëtare dhe ndërkufitare, mbështetur mbi studimin e një teme të përbashkët, si dhe trajtimet krahasuese apo kryerja e një detyre të përbashkët në shumë shkolla të vendeve të ndryshme, duke përfutur konkretisht nga mundësitë e reja që japin teknologjitë e informacionit dhe vendosja e lidhjeve dhe këmbimeve shkollore.

Mësimi dhe ruajtja në kujtesë. Krahas nxjerrjes në pah të arritjeve pozitive që kanë karakterizuar shekullin XX, si përdorimi paqësor i shkencave për një art më të mirë të jetuari dhe zhvillimi i demokracisë e të drejtave të njeriut, është e nevojshme të merren të gjitha masat edukative për të parandaluar përsëritjen apo mohimin e ngjarjeve shkatërrimtare që kanë ndodhur gjatë këtij shekulli, domethënë Holokaustin, gjenocidin dhe krimet e tjera kundër njerëzimit, spastrimet etnike, dhunimet masive të të drejtave të njeriut dhe të vlerave themelore me të cilat është lidhur në mënyrë të veçantë Këshilli i Evropës. *Për këtë qëllim:*

- duhet të ndihmohen nxënësit për t'u njohur e ndërgjegjësuar me faktet dhe me shkaqet e atyre faktorëve që kanë karakterizuar në mënyrën më të errët historinë e Evropës në veçanti dhe atë të botës në përgjithësi;
- duhet të reflektohet mbi ideologjitë që kanë çuar në to dhe mbi mjetet që bëjnë të mundur të shmanget përsëritja e fakteve të tilla;
- duhet të sigurohet zbatimi i vendimit të ministrave të Edukimit (Krakovi2000) lidhur me caktimin në shkolla të një dite përkujtimore të Holokaustit dhe për parandalimin e krimeve kundër njerëzimit;
- duhet të kujtojë ashtu si Evropa, 27 Janarin, si ditën përkujtimore të viktimave të Holokaustit dhe 23 Gushtin, si ditën përkujtimore për viktimat e regjimeve totalitare naziste dhe komuniste;
- duhet të pasurohet ndihma e veçantë e Këshillit të Europës në fushën arsimore brenda Task Forcës për bashkëpunimin ndërkombëtar lidhur me mësimin e Holokaustit, përkujtimin dhe kërkimin.

Teknologjitë e informacionit e të komunikimit. Në kontekstin e përdorimit shumë të zgjeruar të teknologjive të informacionit dhe komunikimit nga ana e të rinjve, si gjatë jetës së tyre shkollore ashtu edhe jashtëshkollore, ka rëndësi të zhvillohet një pedagogji dhe metodologji që mban parasysh faktin që këto teknologji:

- Përbëjnë burimet e pashmangshme në mësimin e historisë ;
- shtrojnë çështje themelore, konkretisht atë të besueshmërisë së burimeve ;
- u lejojnë mësuesve dhe nxënësve të depërtojnë në burime origjinale dhe interpretime të shumëllojta;
- zgjerojnë më së miri mundësinë për t'u futur në informacione dhe të dhëna historike;
- shumëfishojnë dhe lehtësojnë rastet e bashkëpunimit e të dialogut.

Nga ana tjetër, duhet gjithashtu të krijohen kushtet e nevojshme që mësuesi:

- t'u vijë në ndihmë nxënësve, gjatë procesit selektiv, për të vlerësuar besueshmërinë e burimeve të informacionit;
- të marrë masat e nevojshme për luftën kundër përhapjes së përmbajtjeve raciste, në mënyrë të veçantë nëpërmjet sistemit internet, duke respektuar normat ligjore dhe lirinë e shprehjes;

- të bëjë përpjekje gjatë orës së mësimit për analizë kritike, duke u mbështetur në larmi pikëpamjesh dhe interpretimesh ndërkulturore;
- të nxitë nxënësit për të zhvilluar kompetencat e tyre, si analizat kritike dhe arsyetimin nëpërmjet analogjisë.

Gjatë orëve të ndryshme të mësimit, metodat e teknikat ndërthuren me njëra-tjetrën, aq sa shpesh nuk mund t'i dallosh kufijtë midis tyre, prandaj, vëmendja e veçantë e mësuesit duhet drejtuar te lidhja organike e metodave dhe e teknikave të veçanta që ai përdor brenda një ore mësimi.

Në ndihmë të zbatimit të këtyre metodologjive, në program parashtrohen një sërë veprimtarish të sugjeruara, të cilat i ndihmojnë nxënësit në zotërimin e kompetencave dhe në arritjen e rezultateve të të nxënës të parashikuara në program.

Mësuesi duhet të tregojnë kujdes të veçantë që nxënësit të nxiten vazhdimisht të reflektojnë në mënyrë kritike mbi ecurinë e të nxënës dhe punës së tyre në shkollë dhe të transferojnë ata ç'ka kanë mësuar në situata jetësore brenda dhe jashtë shkollës.

Mundësia për të marrë pjesë dhe për të përfituar nga përvojat e lëndës së historisë ashtu si nga çdo lëndë tjetër në shkollë, duhet t'u ofrohet të gjithë nxënësve pa përjashtuar askënd për asnjë shkak. Mësimdhënia duhet të bazohet në interesin më të lartë të nxënësit dhe duhet të sigurojë trajtimin e barabartë me dinjtet e respekt të gjithsecilit.

Nxënësit me nevoja të veçanta

Organizimi i kurrikulës sipas kompetencave, në fusha të nxëni, në shkallë, dhe me fokus integrimin u krijon mësuesve hapësirat për të përshtatur mësimdhënien sipas nevojave të veçanta të nxënësve dhe për të personalizuar të nxënës e tyre. Mësuesit duhet të marrin parasysh faktin se nxënësit janë të ndryshëm, kanë motivim, interesa, stile të nxëni, nevoja dhe aftësi të ndryshme etj. Në disa raste duhen bërë përshtatje të kurrikulës sipas diferencave të zhvillimit brenda një grupi moshor. Mësuesit mund të zgjerojnë zhvillimin e kompetencave kyç si ato të komunikimit, të menduarit dhe shoqërore sipas nevojave individuale të nxënësve, për të zvogëluar dhe zhdukur diferencat brenda një shkalle të kurrikulës, në fund të saj.

Nxënësit me vështirësi në të nxënë

Shumë nxënës me vështirësi arrijnë rezultatet e pritshme të të nxënit njësoj si nxënësit e tjerë, nëse bëhen përshtatje në mënyrën e mësimdhënies dhe të vlerësimit të tyre.

Për të arritur nivelin më të lartë të mundshëm të realizimit të kompetencës, mund të zhvillohen programe të veçanta, individuale, për nxënësit me nevoja të veçanta.

Në rastin e nxënësve që formalisht janë përcaktuar si të veçantë, është veçanërisht e rëndësishme që stafi i shkollës, në bashkëpunim me prindërit, të mbështesë të nxënit e tyre. Procedurat dhe teknikat e vlerësimit për nxënës me nevoja të veçanta duhet të diskutohen herë pas here me prindërit dhe vetë nxënësit. Prindërit duhet të kuptojnë se si ndikojnë këto procedura dhe teknika të përshtatura në vlerësimin e punës së nxënësve.

Nxënësit e talentuar

Fleksibiliteti i zhvillimit të programit lejon plotësimin e nevojave individuale të nxënësve të talentuar.

Mësuesit duhet t'u krijojnë kushte dhe situata të tilla që nxënësit të shfaqin dhe të zhvillojnë talentet e tyre. Kjo arrihet nëse atyre u krijohen mundësitë të punojnë me një përmbajtje më të thelluar dhe zgjeruar, të zhvillojnë në mënyrë të vazhdueshme elemente specifike të kompetencave kyç (p.sh.: aftësitë e nivelit të lartë konjitiv të kompetencës të të menduarit) dhe specifike të fushës, të fokusohen në çështjet kros-kurrikulare, të zgjerojnë mjediset dhe materialet e të nxënit brenda dhe jashtë shkollës.

4.1. Materiale dhe burime mësimore

Përdorimi i mjeteve mësimore në mësimdhënien dhe në procesin e të nxënit në lëndën e historisë, ndihmon në konkretizimin e ideve dhe të dukurive, në aplikimin e metodave dhe strategjive të mësimdhënies, si dhe e bën mësimin më interesant dhe më produktiv për nxënësit. Përdorimi i suksesshëm i metodave dhe i teknikave të lartpërmendura, nuk mund të realizohet pa **mjetet e nevojshme didaktike**, të cilat janë të llojeve të ndryshme, si: harta historike të përgjithshme ose tematike, atlase, albume, foto, skica, filma

mësimorë, videokaseta, kompjuter, aparat projekcioni, cd, dvd, tik, etj. Këto mjete po zënë gjithnjë e më shumë vendin që u takon për konkretizimin e një sërë ngjarjesh historike, të cilat janë vështirë të kuptohen pa një konkretizim audioviziv etj.

5. UDHËZIME PËR VLERËSIMIN

Vlerësimi është një aspekt i rëndësishëm i lëndës së historisë. Në përputhje me parimet e qasjes së të nxëniet bazuar në kompetenca, vlerësimi konsiderohet si element i mësimdhënies, i cili përqendrohet në nivelin e arritjes së kompetencave, fokusohet në matjen e njohurive e aftësive, në arritjen e rezultateve të të nxëniet, dhe në nivelin e përmbushjes së kompetencave. Informacioni i siguruar nga vlerësimi, e ndihmon mësuesin të evidentojë përparimin e nxënësve, të vlerësojë se sa të përshtatshme e të dobishme janë metodat e mësimdhënies që ai përdor, të përmirësojë mësimdhënien dhe të pajisë nxënësit me informacionin përkatës për progresin e tyre.

Vlerësimi është një informacion i rëndësishëm që i shërben nxënësve për të ndjekur vetë ecurinë e tyre në këtë lëndë, për të njohur anët e tyre të forta dhe vështirësitë që hasin në zotërimin e njohurive dhe kompetencave, në mënyrë që të punojnë përkatësisht për përforcimin dhe kapërcimin e tyre. Vlerësimi është një informacion i rëndësishëm edhe për prindërit, me anë të të cilit ata mund të ndihmojnë më mirë në edukimin e fëmijëve të tyre.

I domosdoshëm është vlerësimi i përmbajtjes të lëndës lidhur me zotërimin e njohurive dhe demonstrimin e aftësive historike nëpërmjet treguesve të besueshëm për progresin e tyre. (*p.sh. vetëvlerësimi, intervistë me një listë treguesish, testi objektiv, vëzhgimi i kërkimit historik me një listë të saktë treguesish, portofoli, prezantimi me gojë ose me shkrim, projekti kurrikular etj.*).

Në përzgjedhjen e praktikave të vlerësimit, në përcaktimin e kohës së përshtatshme, në përzgjedhjen e materialeve për vlerësim mësuesi duhet të ketë parasysh:

- përcaktimin e qëllimit dhe strategjisë së vlerësimit;
- përzgjedhjen e veprimtarive, që mundësojnë demonstrimin e arritjes së kompetencave
- përdorimin e vlerësimit për të verifikuar çfarë dinë aktualisht nxënësit;

- dallimin qartë të qëllimit të detyrës së zgjedhur për vlerësim.

Vlerësimi i nxënësve duhet të nxjerrë në pah arritjet e tyre, në mënyrë që ata të inkurajohen të mësojnë me më shumë dëshirë. Ai duhet të konsiderohet si një mjet në ndihmë të nxënësve, i cili i ndihmon ata të njohin më mirë aftësitë e tyre në të nxënë, të zhvillojnë e të përdorin talentet dhe aftësitë në mënyra sa më të dobishme. Nxënësit vetë duhet të jenë pjesë e procesit të vlerësimit të arritjeve të tyre.

Me anë të vlerësimit, mësuesi informohet rreth çfarë dhe si po mësojnë nxënësit, ç'ka e ndihmon atë të planifikojë mësimdhënien në vijim dhe të përgatisë materiale ose të rishikojë metodologjinë e mësimdhënies për t'iu përshtatur nevojave të nxënësve. Vlerësimi nga ana e mësuesit duhet të marrë në konsideratë edhe aftësinë e nxënësve për të përcaktuar e arritur objektiva për veten.

Vlerësimi i zhvillohet në nivele të ndryshme dhe për qëllime të ndryshme, duke përfshirë:

- vlerësimin formativ brenda klase për qëllime të monitorimit të mësuarit dhe dhënien e mendimit, të mësuesve për të informuar rreth mësimdhënies e tyre dhe të nxënësve për të informuar rreth të mësuarit e tyre.
- vlerësimin shumativ (përmbledhës) për qëllime të raportimit dy-tri herë në vit nga shkolla për prindërit dhe kujdestarët për përparimin dhe arritjen e nxënësve.
- testimin periodik me kampione i fushave të veçanta të të nxënësit në kuadër të vlerësimit të kurrikulës, si pjesë e programit të vlerësimit kombëtar.

Duke qenë se në këtë lëndë përparësi i jepet vlerësimit joformal të nxënësve, teknikat joformale në vijim sugjerohet të shoqërohen, kur është e domosdoshme dhe e mundur, edhe me teknika formale, si testimet me shkrim ose me gojë, sidomos në shkallën e tretë të kurrikulës së arsimit bazë, klasa e gjashtë dhe e shtatë.

a. Vëzhgimi

Mësuesi vlerëson ecurinë e nxënësve duke i vëzhguar ata gjatë punës individuale ose në grup, si dhe ndërveprimin e tyre gjatë veprimtarive të ndryshme në klasë dhe në shkollë. *Mësuesi vëzhgon aspekte, të tilla si:*

- aftësinë e nxënësve për të punuar në mënyrë të pavarur dhe për të bashkëpunuar në grup;
- ndërveprimet e nxënësve me njëri-tjetrin dhe me të rriturit;
- cilësinë e prezantimit të punimeve;
- interesat, aftësitë ose talentet e veçanta të nxënësve;
- pjesëmarrjen dhe interesin që shprehin nxënësit në veprimtari e aktivitete të ndryshme;
- përgjegjësinë vetjake dhe shoqërore që shfaqin nxënësit;
- përkushtimin dhe këmbënguljen e nxënësve në kryerjen e detyrave të ndryshme;
- nivelin e ndërgjegjësimit të nxënësve për vështirësitë që mund të kenë të tjerët dhe gatishmërinë për t'i ndihmuar ata;
- pyetjet që shtrojnë nxënësit, përgjigjet dhe sugjerimet që nxënësit u japin pyetjeve të mësuesit dhe nxënësve të tjerë;
- sjellje të caktuara, si: aftësitë drejtuese, niveli i vetëbesimit, të shprehurit në mënyrë të drejtpërdrejtë e të hapur, gatishmëria për të përballuar rreziqe, sfida e vështirësi;
- pjekurinë fizike dhe emocionale;
- aftësinë për të vetë-vlerësuar ecurinë në shkollë.

Mësuesi i vëzhgon nxënësit jo vetëm në klasë, por edhe jashtë saj, në aktivitete të ndryshme shkollore, për shembull gjatë lojës, në festime, në ekskursione etj.. Mësuesi mund t'i mbajë shënim vëzhgimet për secilin nxënës, në mënyrë që të mund të krijojë një pamje të përgjithshme të ecurisë së zhvillimit të tyre. Kjo i shërben mësuesit edhe për t'ia komunikuar ecurinë e nxënësve prindërve të tyre, ose në raste kur nxënësi ndryshon shkollë, ky lloj vlerësimi mund të ndahet me mësuesin e ri ose me mësuesit pasues të ciklit në vijim. Vëzhgimi ndihmon sidomos vetë mësuesin, i cili, pasi ka kuptuar nevojat e veçanta të secilit nxënës, duhet të rishikojë metodologjitë e mësimdhënies, në mënyrë që ato të lehtësojnë të nxënët e gjithsecilit. Nëse mësuesi vë re nevoja të veçanta në sjelljen e nxënësve, karakteristike për nxënësit në shkollën e tij, në bashkëpunim me mësuesit e tjerë dhe drejtuesin e shkollës, mund të vendosë të fokusohet më gjatë në atë aspekt të programit, i cili ndihmon në përmbushjen e këtyre nevojave.

b. Detyrat dhe testet

Me anë të detyrave të ndryshme që mësuesi u jep nxënësve në klasë, ai arrin të vlerësojë si procesin e punës, ashtu edhe nivelin e të kuptuarit të njohurive të reja nga ana e nxënësve. Me anë të detyrave, mësuesi mund të vlerësojë edhe aftësinë e nxënësve për t'i përdorur dijet e marra në situata nga më të ndryshmet. Detyrat në klasë mund të jenë projekte në grup ose punë individuale.

Një shembull i detyrës në klasë mund të jetë dhënia e një situatë, e cila kërkon zgjidhje, ku nxënësit duhet të marrin një vendim së bashku dhe ta mbrojnë atë. Gjatë punës në grup të nxënësve, mësuesi vlerëson demonstrimin e kompetencave dhe aftësinë e gjithsecilit për të punuar në grup.

Testet, si teknikë vlerësimi, rekomandohet të përdoren duke filluar nga klasa e gjashtë e më tej, pasi nxënësit të jenë zhdërvjelltësuar në të shkruar dhe të kenë nisur të marrin njohuri të mirëfillta, të cilat mund të testohen me shkrim. Mësuesi mund t'i përdorë testet me shkrim në fund të një tematike si një teknikë vetëvlerësimi nga ana e nxënësve, pra t'i lejojë ata t'i korrigjojnë vetë testet për të reflektuar e për t'u ndërgjegjësuar mbi aftësitë dhe kufizimet e tyre.

c. Dosja e nxënësit

Duke qenë se lënda e historisë synon aftësimin praktik të nxënësve, sugjerohet që nxënësit të mbajnë një dosje vetjake me punimet që kryejnë gjatë veprimtarive në klasë. Nxënësit mund të mbledhin në të anketat e përdorura gjatë një vrojtimi, burimet historike të përdorura për të kuptuar ndryshimin dhe vazhdimësinë, të tilla si: fotografi, pamje ose skica, vizatimet e kryera në klasë, listën e objektivave në fillim të vitit, poezi ose tregime mbi tema të caktuara historike.

Dosja është një mjet i rëndësishëm për vetëvlerësimin e nxënësve, si dhe për vlerësimin e ecurisë së tyre nga ana e prindërve. Kjo dosje mund të përdoret edhe si informacion për ecurinë e nxënësve për mësuesit e rinj kur ata ndryshojnë shkollë ose për mësuesit e ciklit pasues.

d. Projektet

Projektet i ndihmojnë nxënësit të përqendrohen në një temë të caktuar të programit, për shembull në njohjen e komunitetit ku ata jetojnë dhe studimin e tij në detaje. Me anë të projektit, mësuesi vlerëson aftësinë e nxënësve për të mbledhur informacion, për ta përpunuar dhe për ta prezantuar atë. Puna me projekte mundëson edhe vlerësimin e bashkëpunimit të nxënësve me njëri-tjetrin gjatë punës në grup. Realizimi i një projekti është tregues edhe i përgjegjësisë vetjake dhe të grupit, si dhe i përkushtimit dhe interesit të secilit nxënës.

e. Paraqitja dhe prezantimi i punimeve

Shpjegimi, paraqitja dhe prezantimi i punimeve të ndryshme që nxënësit realizojnë gjatë lëndës së historisë është për mësuesin tregues i aftësive të tyre për të mbledhur informacion, për ta përpunuar dhe për ta paraqitur atë. Gjatë paraqitjes dhe prezantimit të punimeve, nxënësit vlerësohen edhe për shtjellimin e këndvështrimeve të tyre, mbrojtjen e këtyre këndvështrimeve dhe mbajtjen e qëndrimit vetjak ose në grup ndaj një çështjeje të caktuar. Me anë të kësaj teknike vlerësohen kompetencat historike dhe kompetencat kyç si ajo e komunikimit dhe e të menduarit.

Pavarësisht zgjedhjes nga ana e mësuesit të teknikave të vlerësimit, qofshin këto formale ose joformale, vlerësimi duhet domosdoshmërisht të synojë përmirësimin e përvojave të të nxënësve.

Vlerësimi i nxënësit përshkon gjithë procesin mësimor dhe shërben për përmirësimin e këtij procesi. Vlerësimi i nxënësit nuk ka për qëllim të vetëm vendosjen e notës dhe as nuk përfundon me vendosjen e saj.

Vlerësimi mbështetet tërësisht në njohuritë e programit lëndor dhe mësuesi nuk ka të drejtë të vlerësojë nxënësit për ato njohuri që nuk përshkruhen në program.

Objektiv i vlerësimit nuk janë vetëm kompetencat, njohuritë dhe shprehjet, por edhe qëndrimet e nxënësve, si qëndrimet etike-sociale, në përgjithësi, edhe ato të bashkëpunimit me të tjerët, në veçanti.

Në shkallën e katërt të kurrikulës së arsimit të mesëm të ulët, mësuesi i historisë vlerëson saktësinë e informacionit të paraqitur nga nxënësit, aftësitë e tyre për të diskutuar, debatuar, krahasuar, argumentuar dhe parashikuar, duke mbajtur qëndrim vetjak ndaj një ngjarjeje ose figure të caktuar historike. Në lëndën e historisë, mësuesi duhet të vlerësojë aftësinë e nxënësve për të punuar në grup, si dhe aftësinë e tyre për të vlerësuar nga secili nxënës punën e anëtarëve të tjerë të grupit.

Mësuesi i historisë duhet të vlerësojë përdorimin e burimeve alternative nga nxënësit, ballafaqimin e tyre dhe forcën argumentuese ndaj një çështjeje të diskutueshme ose të debatueshme në histori. Kriter vlerësimi për nxënësit në lëndën e historisë është edhe përfshirja e tyre në debat, duke respektuar mendimet e kundërta të njëri-tjetrit, të bazuara mbi argumente ose fakte historike.

Vlerësimi mund të bëhet individual ose në grup, në klasë ose jashtë saj. Nxënësi vlerësohet me notë, ndërsa demonstroi arritjet e tij me gojë, me shkrim ose nëpërmjet veprimtarive dhe produkteve të tjera, si: veprimtari praktike, raste studimore, shkrimi i një eseje, prodhimi i një cd-je, hartimi i një maketi për një ngjarje ose figurë të caktuar historike, projekte etj..

Në punimet e nxënësve me grupe të vogla, mësuesi/ja parashtron peshën e vlerësimit me notë të grupit në tërësi dhe të secilit nxënës në veçanti. Mësuesi nuk e ka të detyrueshëm vlerësimin me notë të nxënësve në çdo orë mësimore dhe të vendosë nota në regjistër për secilën orë mësimore. Si rregull, nxënësit dhe mësuesit duhet të bisedojnë lirshëm, si partnerë, rreth përvetësimit të njohurive të fituara në orët e kaluara dhe kryerjes sa më mirë të detyrave jashtë klase. Herë pas here mësuesi duhet të vlerësojë me notë, duke ua bërë të qartë nxënësve që në fillim qëllimin e vlerësimit dhe kriteret e tij.

Vlerësimi me shkrim shërben për aftësimin e komunikimit me shkrim dhe mund të realizohet jo vetëm me laps e letër, por edhe në rrugë elektronike. Mësuesi e vlerëson nxënësin me notë për parashtrimet me shkrim në testimet periodike me shkrim dhe në prezantimet me shkrim të punimeve të tij, të zhvilluara vetë ose në grup.

Mësuesi **gjatë shkallës së katërt** të kurrikulës, planifikon teste periodike me shkrim për blloqe të gjera orësh mësimore, që përbëhen nga një ose disa kapituj, të cilët i bashkojnë rezultate të ndërlydhura të të nxënësve. Në përshtatje me qëllimin e vlerësimit me shkrim, ai përdor lloje të ndryshme testesh, që nga minitestet pak minutëshe për një objektivi të veçantë të të nxënësve, tek ato një orësh; teste me

alternativa ose me zhvillim; detyra tematike, projekte kurrikulare etj.. Një formë e parashtrimit me shkrim nga nxënësit është edhe testimi përfundimtar.

Dosja e nxënësit, si një mundësi vlerësimi e vetëvlerësimi, është një koleksion i punimeve të tij përgjatë një shkalle të caktuar të kurrikulës. Gjatë *shkallës së katërt të kurrikulës* ajo mund të përmbajë provime me shkrim, detyra tematike, projekte kurrikulare, fotografi e produkte të veprimtarive kurrikulare, tabelë kronologjike të ngjarjeve ose të një periudhe historike, cd, dokumentar mbi një ngjarje historike, biografi për histori gojore, postera, albume, ese, artikuj publicistikë etj.

Dosja i përngjan një albumi me anën e të cilit mësuesi, nxënësi vetë dhe prindërit e tij gjejnë informacion të shpejtë dhe të sintetizuar rreth progresit të nxënësit.

ANEKS 1

Me qëllim që t'u vijë në ndihmë autorëve të teksteve të historisë dhe mësuesve të historisë në realizimin me sukses të këtij programi, në përvetësimin e dijeve dhe në demonstrimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyç për të nxënit gjatë gjithë jetës, paraqiten në këtë aneks, Rekomandimet Rek (2001)15 e Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare lidhur me mësimin e historisë në Europën e shekullit të XXI.

Recommendation Rec(2001)15 of the Committee of Ministers to member states on history teaching in twenty-first-century Europe

KËSHILLI I EUROPËS

KOMITETI I MINISTRAVE

Rekomandimet Rek (2001)15 e Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare lidhur me mësimin e historisë në Europë në shekullin XXI

(miratuar nga Komiteti i Ministrave, më 31 tetor 2001, në mbledhjen 771 të të Deleguarve të Ministrave)

Komiteti i Ministrave, në bazë të nenit 15. b. të Statutit të Këshillit të Europës:

- duke pasur parasysh se qëllimi i Këshillit të Europës është të realizojë një bashkim përherë e më të ngushtë midis anëtarëve të tij;;

- duke vlerësuar Konventën Kulturore Europiane, nënshkruar në Paris, më 19 dhjetor 1954, që u bën thirrje shteteve të saj nënshkruese të nxisin studimin e historisë dhe të qytetërimit të palëve të tjera kontraktuese dhe ta zhvillojnë atë në territorin e këtyre palëve kontraktuese;
- duke rikujtuar Samitet e Vjenës (1993) dhe të Strasburgut (1997), gjatë të cilave kryetarët e shteteve e të qeverive të shteteve anëtare të Këshillit të Evropës:
  - ✓ shprehën dëshirën ta shohin Këshillin e Europës plotësisht në gjendje të ndihmojë për të përballur sfidat e shoqërisë së shekullit XXI;
  - ✓ shprehën nevojën për të përforcuar mirëkuptimin e ndërsjellë dhe besimin midis popujve, në mënyrë të veçantë nëpërmjet një programi për mësimin e historisë, duke synuar heqjen e paragjyqimeve dhe vlerësimin e ndikimeve pozitive të ndërsjella midis vendeve, feve e ideve të ndryshme, gjatë zhvillimit historik të Evropës;
- duke theksuar se falsifikimet dhe manipulimet ideologjike të historisë janë të papajtueshme me parimet themelore të Këshillit të Evropës përcaktuar nga statuti i tij;
- duke vlerësuar rekomandimet e Asamblesë Parlamentare lidhur me përmasën europiane të edukimit (Rekomandimi 1111 (1989)), për sa i përket historisë dhe mësimin të historisë në Europë (Rekomandimi 1283 (1996));
- duke rikujtuar Rezolutën nr. 1 miratuar gjatë sesionit të 19-të të Konferencës së Përhershme të Ministrave Europianë të Edukimit lidhur me temën “Prirje dhe përputhshmëri për edukimin në Europë” (Kristiansand, Norvegji, 1997), si dhe konkluzionet e rezolutat e sesionit 20-të të Konferencës së Përhershme të Ministrave Evropianë të Edukimit lidhur me projektin “Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Europës së shekullit XX” (Krakovi, Poloni, 2000);
- duke rikujtuar deklaratën e miratuar gjatë Konferencës Informale të Ministrave të Edukimit të Evropës Jug-Lindore, (Strasburg, 1999) me anë të së cilës u rekomandua të ndërmerren aksione pragmatike në fushat për të cilat Këshilli i Europës ka një përvojë të gjatë e të njohur, konkretisht ndër të tjera mësimin e historisë;

- duke marrë në konsideratë deklaratën e miratuar gjatë Konferencës Rajonale të Ministrave të Edukimit të shteteve të Kaukazit (Tbilisi, Gjeorgji, 2000);
- nisur nga Rekomandimi nr. R (98) 5 i Komitetit të Ministrave drejtuar shteteve anëtare lidhur me pedagogjinë trashëgimore, në të cilin ministrat pohojnë se aksionet pedagogjike mbi trashëgiminë janë mjet i privilegjuar për t'i dhënë kuptim të ardhmes nëpërmjet një vështrimi më të mirë të së shkuarës;
- duke u mbështetur në Rezolutën (98) 4 të Komitetit të Ministrave për itineraret kulturore të Këshillit të Europës;
- duke pasur parasysh Rekomandimin nr. R(2000)1 të Komitetit të Ministrave drejtuar shteteve anëtare mbi nxitjen e bashkëpunimit ndërkufitar midis kolektiviteve apo autoriteteve territoriale në fushën kulturore, në të cilin ministrat theksojnë se veprimtaritë ndërkufitare u vijnë në ndihmë të rinjve për të krijuar një përfytyrim të ndërkufishëm, duke i bërë ata të ndjeshëm ndaj larmisë së traditave kulturore e historike;
- nisur nga rezolutat e Konferencës së 5-të europiane të ministrave përkatës të trashëgimisë kulturore (Portorož, Slloveni, 2001), në të cilat ministrat theksuan edhe një herë se mësimi i historisë duhet të mbështetet mbi kuptimin dhe shpjegimin e trashëgimisë dhe të nxjerrë në pah karakterin ndërnacional të trashëgimisë;
- duke pasur parasysh Rekomandimin nr. R(2000) 13 të Komitetit të Ministrave drejtuar shteteve anëtare për një politikë europiane në fushën e komunikimit të arkivave, në të cilin ministrat, pasi vërejnë interesin në rritje të publikut për historinë dhe pasi theksojnë se një njohje më e mirë e historisë evropiane të vonshme mund të ndihmojë në parandalimin e konflikteve, bëjnë thirrje për një politikë evropiane në fushën e komunikimit të arkivave, mbështetur mbi parime që janë në përputhje me vlerat demokratike;
- duke pasur në konsideratë Rekomandimin nr. R (97) 20 të Komitetit të Ministrave drejtuar shteteve anëtare lidhur me “gjuhën e urrejtjes”, në të cilin gjuha e urrejtjes përkufizohet si përcaktuese e të gjitha formave shprehëse që përhapin, nxitin, shtyjnë ose përligjin urrejtjen racore, ksenofobinë apo antisemitizmin dhe në të cilin ministrat vërejnë se gjuha e urrejtjes mund të ketë një efekt më të dëmshëm kur përhapet nëpërmjet medieve;

- duke mos harruar punimet e mëparshme të Këshillit të Evropës në fushën e mësimin të historisë që mbështeten mbi idenë e ripajtimin e të ndikimeve të ndërsjella pozitive midis popujve si punimet e kryera në periudhën e pasluftës, të cilat e vunë theksin në heqjen nga tekstet e historisë të njëanshmërive e paragjykimeve, punimet e njëpasnjëshme të projektit “Historia në Europën e Re” dhe programin “Mësimi i historisë dhe nisma e re e Sekretarit të Përgjithshëm”, program që ndihmoi republikat e ish-Bashkimit sovjetik në përpunimin e metodologjive për modernizimin e mësimin të historisë, në nxjerrjen e teksteve të reja dhe rrjedhimisht ripërshtatjen e formimit të mësuesve;
- duke u njohur me përfundimet e projektit “Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Europës së shekullit XX” dhe me tërësinë e materialit pedagogjik në përdorim të mësuesve që u paraqitën gjatë konferencës përfundimtare të projektit “Vështrime të kryqëzuara mbi shekullin XX” , mbajtur simbolikisht në Shtëpinë e Historisë së Republikës Federale të Gjermanisë (Haus der Geschichte, Bon, Gjermani, 2001) ,
- duke vërejtur se projekti “ Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Evropës së shekullit XX” lejoi ndër të tjera:
  - ✓ të bëhen përparime të ndjeshme në përpunimin e një koncepti pluralist e tolerant të mësimin të historisë, konkretisht nëpërmjet zhvillimit të aftësive kërkimore individuale dhe analizës ,
  - ✓ të vihen në dukje novacionet pedagogjike mbështetur si në teknologjitë e informacionit, ashtu edhe në burimet e reja didaktike,
  - ✓ të përpunohen shembuj trajtesash të hapura për çështjet e brishta të historisë së Evropës së shekullit XX,

u rekomandon qeverive të shteteve anëtare, brenda strukturave të tyre kushtetuese, rrethanave kombëtare ose vendore dhe sistemit të tyre edukativ:

- ✓ të frymëzohen nga parimet që parashtrohen në shtojcën e këtij rekomandimi, në kuadrin e reformave të mësimin të historisë së sotme ose të ardhme dhe të reformave lidhur me formimin e mësuesve të historisë;
- ✓ të bëjnë të mundur që, sipas procedurave të përshtatshme kombëtare, rajonale dhe lokale, organizmat e duhura publike e private të vendit të tyre të vihen në dijeni të parimeve që theksohen në këtë rekomandim nëpërmjet dokumenteve referuese që

përbëjnë bazën e tyre, veçanërisht tërësia e materialeve pedagogjike të përpunuara nga projekti “Të mësojmë e të arsimojmë historinë e Europës së shekullit XX”;

- ✓ të zhvillojnë, sipas modaliteteve që duhen përcaktuar, veprimtari në fushën e mësimin të historisë, me qëllim që të forcohen marrëdhëniet e besimit e të tolerancës në gjirin e vetë shteteve dhe ndërmjet tyre dhe t’u bëhet ballë sfidave të shekullit XXI;
- ✓ të përdorin gjithashtu, në mënyrë të integruar, projekte të tjera të Këshillit të Europës, në mënyrë të veçantë atë të “Edukimit me qytetari demokratike” dhe punimet e realizuara në fushën e trashëgimisë kulturore;

i kërkon Sekretarit të Përgjithshëm të Këshillit të Europës t’ua bëjë të ditur këtë rekomandim shteteve palë të Konventës Kulturore Europiane që nuk janë anëtare të Këshillit të Europës.

Shtojcë për Rekomandimin Rek (2001)15

1. Objektivat e mësimin të historisë në shekullin XXI

Mësimi i historisë në një Europë demokratike:

- duhet të zërë një vend themelor për formimin e individit si qytetar përgjegjës e aktiv për zhvillimin e respektit për tërë llojet e dallimeve, respekt i mbështetur mbi mirëkuptimin e identitetit kombëtar dhe të parimeve të tolerancës;
- duhet të jetë një faktor vendimtar pajtimi, mirënjohjeje, mirëkuptimi e besimi të ndërsjellë midis popujve;
- duhet të luajë rol kryesor në zhvillimin e vlerave të tilla themelore si toleranca, mirëkuptimi reciprok, të drejtat e njeriut dhe demokracia;
- duhet të përbëjë një nga elementët thelbësorë në ndërtimin e Europës së bashkuar, duke u bazuar në trashëgiminë historike e kulturore të përbashkët, pasuruar me larminë që e karakterizon, qoftë edhe në aspektet e veta konfliktuale dhe shpesh dramatike;

- duhet të jetë pjesë e një politike arsimore, e cila luan një rol të drejtpërdrejtë në përparimin dhe zhvillimin e të rinjve, në perspektivën e ndërtimit, së bashku me ta, të një Evrope të së nesërme, si dhe me zhvillimin paqësor të shoqërive njerëzore në një perspektivë globale, brenda frymës së mirëkuptimit dhe besimit të ndërsjellë;
- duhet të lejojë të zhvillohet te të rinjtë aftësia intelektuale për të analizuar e interpretuar informacionin në mënyrë kritike dhe me përgjegjshmëri, nëpërmjet dialogut, nëpërmjet kërkimit të dëshmive historike dhe nëpërmjet debatit të hapur e të bazuar në perspektiva të shumfishta, sidomos për çështje të ndjeshme e të diskutueshme historike;
- duhet t'i lejojë qytetarit evropian të nxjerrë në pah identitetin e vet individual e kolektiv, nëpërmjet trashëgimisë së përbashkët historike në dimensionet e saj lokale, rajonale, kombëtare, evropiane dhe globale;
- duhet të jetë një instrument për parandalimin e krimeve kundër njerëzimit.

2. Shtrembërimet e historisë

Mësimi i historisë nuk mund të jetë mjet manipulimi ideologjik, propagande apo nxitjeje të vlerave ultranacionaliste, ksenofobe, raciste apo antisemitiste e jotolerante.

Kërkimet historike dhe vetë historia që mësohet në shkollë, në asnjë rast dhe me çfarëdo qëllimi qoftë, nuk mund të pajtohen me vlerat themelore dhe statutin e Këshillit të Evropës, nëse ato lejojnë ose popullarizojnë paraqitje të gabuara të historisë, nëpërmjet njërit ose tjetrit prej mashtrimeve të mëposhtme:

- falsifikimit të fakteve historike, statistikave të rreme, pamjeve të trukuara etj.;
- ngulimit mbi një ngjarje të caktuar për të përligjur ose fashitur një ngjarje tjetër;
- shtrembërimit të së shkuarës për qëllime propagande;
- interpretimit të tepruar nacionalist të së shkuarës, që mund të krijojë "ne" dhe "ata", ndarje në dy pjesë;
- shtrembërimeve burimore historike;

- mohimit të fakteve historike;
- mosveprimit me fakte të vërteta historike.

3. Dimensioi evropian në mësimin e historisë

Duke qenë se ndërtimi evropian është sa shprehje e një vendimi të hyrë lirshëm nga vetë evropianët, po aq sa dhe një realitet historik, do të ishte e përshtatshme në këtë rast:

- të nxirren në pah marrëdhëniet historike të vijueshme midis rrafshëve lokale, rajonale, kombëtare e evropiane;
- të mbështetet mësimi i çasteve apo fakteve të historisë, përmasa evropiane e të cilave është e dukshme, në mënyrë të veçantë ngjarjet dhe rrymat historike e kulturore themeluese të ndërgjegjes evropiane;
- të zhvillohen me të gjitha mjetet e mundshme, veçanërisht nëpërmjet teknologjive të informacionit, projektet e bashkëpunimit e të këmbimit midis shkollave mbi tema që kanë të bëjnë me historinë e Europës;
- të rritet interesi i nxënësve për historinë e vendeve të tjera evropiane;
- të prezantohen dhe të zhvillohen mësimdhënie në lidhje me historinë e ndërtimit të vetë Europës.

Për të zhvilluar përmasën evropiane gjatë mësimin të historisë në një Europë të zgjeruar, demokratike e paqësore lypset:

- të mbahen parasysh rezultatet e punimeve të kryera në kuadrin e projektit “Të mësojmë e të arsimojmë historinë e Europës së shekullit XX” të Këshillit të Bashkëpunimit Kulturor, si në përmbajtjen e tyre, ashtu edhe në trajtimin metodologjik;
- të ndërmerren, mbi bazën e programeve të Këshillit të Evropës, nisma lidhur me reformën e mësimin të historisë dhe përpunimin e teksteve të reja, si dhe të udhëzuesve metodologjikë, në kuadrin e veprimtarive për zhvillimin dhe forcimin e stabilitetit demokratik;
- të ndërmerren, mbi bazën e programeve të Këshillit të Evropës, nisma lidhur me sensibilizimin dhe pedagogjinë e trashëgimisë;

- të veprohet për shpërndarjen sa më të gjerë të materialit pedagogjik krijuar në kuadrin e projektit “Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Europës së shekullit XX”, duke përdorur teknologjitë e duhura të informacionit dhe komunikimit;
- të fuqizohet ndihma për përgatitjen e programeve të reja shkollore dhe të normave për mësimdhënien e historisë, duke përfshirë përpunimin e teksteve të reja shkollore, konkretisht në Federatën e Rusisë, në vendet e Kaukazit, të Europës Jug-Lindore dhe të rajonit të Detit të Zi;
- të përfitohet nga programi i Këshillit të Evropës për formimin e vazhdueshëm të personelit edukativ, me qëllim që të fitohen njohuri të reja në një kontekst evropian, gjatë të cilit mësuesit të ballafaqojnë pikëpamjet dhe përvojat e tyre.

4. Përmbajtja e programeve

Mësimdhënia e historisë, ndërkohë që duhet të shmangë akumulimin e njohurive enciklopedike, duhet të përfshijë:

- sensibilizimin lidhur me përmasën evropiane, të mbajtur parasysh që gjatë përpunimit të programeve dhe kjo, me qëllim që nxënësit të fitojnë një “ndërgjegje evropiane” të hapur mbi botën;
- zhvillimin e mendimit kritik të nxënësve, të një gjykimi të pavarur e objektiv, dhe kundërvënien ndaj manipulimeve;
- ngjarjet dhe çastet e shënuara të historisë së Europës, studiuar në rrafshet vendore, kombëtare, evropiane e botërore nëpërmjet periudhave dhe fakteve veçanërisht domethënëse;
- studimin e të gjitha dimensioneve të historisë së Europës, jo vetëm politike, por edhe ekonomike, shoqërore e kulturore;
- zhvillimin e frymës kërkimore dhe të kërkimit, konkretisht duke përdorur pedagogjinë e njohjes, në kuadrin e studimit të trashëgimisë që lejon në këtë mënyrë të nxirren në pah ndikimet ndërkulturore;
- zhdukjen e paragjyqimeve dhe të stereotipive, duke theksuar në programe ndikimet e ndërsjella pozitive midis vendeve të ndryshme, feve dhe të shkollave doktrinale në zhvillimin historik të Europës;
- studimin kritik të shtrembërimeve të historisë, qoftë nëpërmjet mohimit të një fakti të dukshëm historik, qoftë nëpërmjet falsifikimit, shmangies, mosnjohjes, apo përdorimit ideologjik;

- studimin e çështjeve të diskutueshme, nëpërmjet mbajtjes parasysh të fakteve, të mendimeve e të pikëpamjeve të ndryshme, si dhe kërkimit të së vërtetës.

5. Metodatat e mësimin

Përdorimi i burimeve

Do të jetë me vend të përdoren burimet didaktike më të larmishme për njohjen e fakteve historike dhe mësimin e tyre kritik e analitik e, në mënyrë të veçantë:

- arkivat, të hapura për publikun, veçanërisht në vendet e Europës Qendrore e Lindore, duke lejuar në këtë mënyrë të shfrytëzohen tashmë dokumente origjinale, kur asnjëherë më parë nuk ka ndodhur një gjë e tillë;
- kinemaja dhe prodhimtaria audio-vizuale, qoftë dokumentare, qoftë fantastike;
- teknologjitë e informacionit, që duhet të përbëjnë objektin e një trajtimi kritik, individual e kolektiv, për të cilin mësuesi luan një rol themelor;
- llojet e ndryshme të muzeve të shekullit XX, ngritur gjithandej në Europë dhe në vendet përkujtimore, që ndikojnë për kapjen në mënyrë të qartë nga ana e nxënësve të ngjarjeve të fundit, konkretisht në përmasën e tyre të përditshme;
- historia gojore, me anë të së cilës dëshmitë gojore për ngjarjet e fundit historike mund ta bëjnë historinë më të gjallë në sytë e të rinjve, si dhe mund t'u lënë vend pikëpamjeve e perspektivave të atyre që nuk kanë marrë pjesë në “ historinë e shkruar “.

Kërkimi individual

Nxënësit duhet të nxiten për të ndërmarrë, sipas nivelit që kanë dhe rrethanave, kërkime individuale, me qëllim që të nxiten kërshtëria dhe fryma e tyre vetëvepruese në vjeljen e të dhënave, si dhe mendimi i tyre sintetizues.

Kërkimi kolektiv

Në rrafshin grupor të nxënësve, të klasës apo shkollës, zhvillimi i projekteve kërkimore ose arsimore aktive duhet të nxitet më tej, me qëllim që të krijohen kushtet e dialogut dhe ballafaqimit të hapur e tolerant të mendimeve.

Trajtimi ndërdisiplinor dhe shumëdisiplinor

Mësimi i historisë duhet të përdorë në çdo rast potencialin edukativ të një trajtimi ndërdisiplinor e shumëdisiplinor, duke vendosur lidhje me disiplinat e tjera që përbëjnë tërësinë e programit shkollor, konkretisht me letërsinë, gjeografinë, shkencat shoqërore, filozofinë, artet, përfshirë edhe disiplinat shkencore.

Trajtimi ndërkombëtar dhe ndërkufitar

Sipas rrethanave, lypset të përkrahët zbatimi i projekteve ndërkombëtare dhe ndërkufitare, mbështetur mbi studimin e një teme të përbashkët si dhe trajtimet krahasuese apo kryerja e një detyre të përbashkët në shumë shkolla të vendeve të ndryshme, duke përfituar konkretisht nga mundësitë e reja që japin teknologjitë e informacionit dhe vendosja e lidhjeve dhe këmbimeve shkollore.

6. Mësimi dhe ruajtja në kujtesë

Krahas nxjerrjes në pah të arritjeve pozitive që kanë karakterizuar shekullin XX, si përdorimi paqësor i shkencave për një art më të mirë të jetuari dhe zhvillimi i demokracisë e të drejtave të njeriut, është e nevojshme të merren të gjitha masat edukative për të parandaluar përsëritjen apo mohimin e ngjarjeve shkatërrimtare që kanë ndodhur gjatë këtij shekulli, domethënë Holokaustin, gjenocidin dhe krimet e tjera kundër njerëzimit, spastrimet etnike, dhunimet masive të të drejtave të njeriut dhe të vlerave themelore me të cilat është lidhur në mënyrë të veçantë Këshilli i Evropës. Për këtë qëllim:

- duhet të ndihmohen nxënësit për t'u njohur dhe për t'u ndërgjegjësuar me faktet dhe me shkaqet e tyre që kanë karakterizuar në mënyrën më të errët historinë e Europës në veçanti dhe atë të botës në përgjithësi;
- duhet të reflektohet mbi ideologjitë që kanë çuar në to dhe mbi mjetet që bëjnë të mundur të shmangët përsëritja e fakteve të tilla;

- duhet të orientohen, zhvillohen e bashkërendohen programet e formimit të vazhdueshëm të personelit edukativ në shtetet anëtare të Këshillit të Bashkëpunimit Kulturor;
- duhet të lehtësohet futja në dokumentacionin që zotërohet për këtë temë, duke përdorur konkretisht burimet e teknologjive të reja dhe të zhvillohet një rrjet qendrash burimore pedagogjike në këtë fushë;
- duhet të sigurohet zbatimi, ndjekja dhe kontrolli i vendimit të ministrave të edukimit (Krakovi2000) lidhur me caktimin në shkolla të një dite përkujtimore të Holokaustit dhe për parandalimin e krimeve kundër njerëzimit, në përshtatje me historinë e secilit vend anëtar ,
- duhet të pasurohet ndihma e veçantë e Këshillit të Evropës në fushën arsimore brenda Task Forcës për bashkëpunimin ndërkombëtar lidhur me mësimin e Holokaustit, përkujtimin dhe kërkimin.

7. Formimi paraprak e i vijueshëm i mësuesve të historisë

Formimi i veçantë dhe i vijueshëm i mësuesve të historisë:

- duhet të formojë e të nxisë mësuesit e historisë për të përdorur metoda komplekse për orën e historisë, duke u thelluar në reflektime dhe duke u mbështetur në kërkime;
- duhet të synojë që mësuesit e historisë dhe ata që tashmë janë përfshirë në jetën aktive të njohin tërë produktet, mjetet dhe metodat e fundit, veçanërisht përdorimin e teknologjive të informacionit e komunikimit;
- duhet t'i bëjë mësuesit të ndjeshëm për të zbatuar praktika pedagogjike të cilat, mbi bazën e të dhënave faktike dhe përtej tyre, synojnë që nxënësit të arrijnë të interpretojnë e analizojnë faktet historike dhe ndikimin e tyre mbi të tashmen, në kontekste të ndryshme shoqërore, gjeografike, ekonomike etj.;
- duhet t'i ndihmojë mësuesit të zbatojnë praktika vlerësuese, të cilat mbajnë parasysh jo vetëm të dhënat që memorizojnë nxënësit, por edhe veprimtaritë që ata janë në gjendje të ndërmarrin, mbi bazën e njohjes të të dhënave në fjalë, si kërkimet, debatet apo analizat e çështjeve për diskutim;

- duhet t'i ndihmojë të konceptojnë e të realizojnë në klasa situata mësimi të një natyre ndërdisiplinore, në bashkëpunim me kolegët e tyre.

Duke qenë se teknologjitë e informacionit dhe komunikimit çojnë në shndërrimin e rolit të mësuesve të historisë, është e rëndësishme:

- të krijohen pika këmbimi, me qëllim që mësuesit të njihen me gamën e gjerë të situatave mësimore, në të cilat integrohen rolet e reja në fjalë;
- të mbështetet krijimi i grupeve për kapërcimin e vështirësive, ngurrimeve dhe dyshimeve profesionale lidhur me këto praktika të reja pedagogjike;
- të zhvillohen bankat burimore, që paraqesin jo vetëm dokumentet dhe rrjetet e zotërueshme, por edhe vlerën e informacioneve të ardhura nga këto burime dhe dokumente.

Me qëllim që të arrihen këto objektiva dhe të përcaktohet profili i veçantë i mësimi të historisë, lypset:

- t'u jepet institucioneve për formimin e mësuesve të historisë mbështetja e nevojshme për të ruajtur e përmirësuar cilësinë e formimit të tyre dhe për të zhvilluar profesionalizmin, e në mënyrë të veçantë statusin shoqëror të mësuesve të historisë;
- t'i kushtohet vëmendje e posaçme formimit të mësuesve të historisë sipas parimeve që përmban ky rekomandim;
- të nxiten kërkimet krahasuese lidhur me këto objektiva, struktura e norma të formimit të veçantë, paraprak e të vijueshëm të mësuesve të historisë dhe mbi bazën e kësaj, të gjallërohet bashkëpunimi institucional dhe këmbimi i informacioneve sipas nevojave të domosdoshme për reformat e formimit paraprak e të vijueshëm të mësuesve të historisë;
- të krijohen e të fuqizohen partneritetet në tërësinë e institucioneve aktive në fushën e formimit të mësuesve të historisë apo që kanë të bëjnë me këtë formim (veçanërisht mediet), me qëllim që të nxirret në pah misioni dhe përgjegjësia e tyre e veçantë.

8. Teknologjitë e informacionit e të komunikimit

Duke respektuar normat ligjore dhe lirinë e shprehjes, lypset të merren masat e nevojshme për luftën kundër përhapjes së përmbajtjeve raciste, ksenofobe apo revizioniste, në mënyrë të veçantë nëpërmjet sistemit internet.

Në kontekstin e përdorimit shumë të zgjeruar të teknologjive të informacionit dhe komunikimit nga ana e të rinjve, si gjatë jetës së tyre shkollore ashtu edhe jashtëshkollore, ka rëndësi të zhvillohet një pedagogji dhe metodologji që mban parasysh faktin që këto teknologji:

- përbëjnë burimet e pashmangshme në mësimin e historisë;
- shtrojnë çështje themelore, konkretisht atë të besueshmërisë së burimeve;
- u lejojnë mësuesve dhe nxënësve të depërtojnë në burime origjinale dhe interpretime të shumëllojta;
- zgjerojnë më së miri mundësinë për t'u futur në informacione dhe të dhëna historike;
- shumëfishojnë dhe lehtësojnë rastet e bashkëpunimit e të dialogut.

Nga ana tjetër, do të duhet gjithashtu të krijohen kushtet e nevojshme që mësuesit:

- t'u vijnë në ndihmë vetë nxënësve, gjatë procesit selektiv, për të vlerësuar besueshmërinë e burimeve të informacionit dhe vetë informacionet si të tilla;
  - të bëjnë gjatë orës së mësimin përçarje për analizë kritike, duke u mbështetur në larmi pikëpamjesh dhe interpretimesh ndërkulturore;
  - të nxisin nxënësit për të zhvilluar kompetencat e tyre, si analizat kritike dhe arsyetimin nëpërmjet analogjisë.
-